

*zwem*achterstanden op de basisschool

Oorzaken en remedies

zwemachterstanden op de basisschool

Oorzaken en remedies

Dr. Bart Crum

Inhoud

- 1 Aanleiding en Probleemstelling 5
- 2 Opzet en Werkwijze 9
- 3 Oorzaken 11
- 4 Remedies 29

- Bijlage 1 Lijst van geïnterviewden 47
- Bijlage 2 Samenvatting onderzoeksrapport 49

1 Aanleiding en Probleemstelling

Op 16 november 2000 werd in de Tweede Kamer de motie Rabbae c.s. aangenomen. In die motie werd – na de overweging, dat het van groot belang is dat alle kinderen in Nederland leren zwemmen, en de constatering, dat door het niet verplicht zijn van schoolzwemmen niet alle kinderen leren zwemmen waardoor onaanvaardbare veiligheidsrisico's ontstaan – aan de regering gevraagd om in overleg met de gemeenten te komen tot maatregelen waardoor alle kinderen in Nederland een zwemdiploma kunnen behalen.

In mei 2001 reageerden de staatssecretarissen Adelmund (OCW) en Vliegenthart (VWS). Zij deelden de Kamer mee niet te zullen overgaan tot herinvoering van het verplichte schoolzwemmen. Wel kondigden zij aan ondersteuning te willen geven aan specifieke programma's gericht op het ongedaan maken van onaanvaardbare achterstanden in zwemvaardigheid van bepaalde groepen leerlingen op de basisschool.¹ Tevens stelden de staatssecretarissen onderzoek naar de oorzaken van de achterstanden in zwemvaardigheid van specifieke groepen leerlingen in het vooruitzicht.

In een op het Ministerie van OC&W tot stand gekomen eerste notitie werd de probleemstelling voor het beoogde onderzoek als volgt tentatief geformuleerd: "Welke factoren zijn van invloed op de problemen die die kinderen ondervonden/ondervinden, die niet genoeg hadden/hebben aan het reguliere schoolzwemaanbod?" In de notitie werden vervolgens factoren genoemd die mogelijk een rol zouden kunnen spelen, te weten: (a) de rol van ouders/scholen/gemeenten, (b) de kwaliteit van het aanbod, en (c) fysieke/mentale omstandigheden van de leerlingen. De notitie werd in de zomer van 2001 door medewerkers van het Departement aan mij (als een mogelijke uitvoerder van het beoogde onderzoek) voorgelegd. Uit de gesprekken tussen de departementale medewerkers en mij vloeide een plan voor onderzoek en uiteindelijk (augustus 2001) een onderzoeksopdracht voort.

¹) Aan de ontwikkeling van dit soort programma's (vangnetten) wordt op dit moment gewerkt in zes deelprojecten onder auspiciën van de SSBZN en de aan deze Stichting gelieerde Werkgroep Schoolzwemmen.

Het leek aanbevelenswaardig, mede gezien het beperkte budget, voor de uiteindelijke formulering van de onderzoeksvraag voort te bouwen op de inzichten die naar voren waren gekomen in eerder verricht onderzoek naar schoolzwemmen en zwemvaardigheid (Crum, 1992; Crum, 1997). De destijds gevonden gegevens over het aanbod en gebruik van schoolzwemmen enerzijds en de zwemvaardigheid van de leerlingen anderzijds waren op het eerste gezicht nogal paradoxaal. Immers, terwijl in Nederland het aanbod en gebruik van schoolzwemprogramma's terugliep, steeg het percentage basisschoolleerlingen in het bezit van één of meerdere zwemdiploma's. Alarmerend was echter dat er schrijnende verschillen in zwemvaardigheid bleken te bestaan tussen leerlingen van 'witte' en leerlingen van 'zwarte' basisscholen. Ondanks het feit dat leerlingen van 'zwarte' scholen (over het algemeen gelokaliseerd in stedelijke gebieden waarin nog wel een schoolzwemaanbod bestond) zwemonderwijs kregen, scoorden zij verontrustend lager dan leerlingen van 'witte' scholen². In Crums onderzoeksrapporten werden de vastgestelde, ogenschijnlijke tegenstrijdigheden op basis van het in Figuur 1 weergegeven hypothetische model verklaard.

Figuur 1: Veronderstelde relaties tussen sociale status gezinnen en zwemvaardigheid leerlingen

De figuur geeft de veronderstelling weer dat de zwemvaardigheid van basisschool leerlingen in het algemeen wordt bepaald door twee factoren. In de eerste plaats en in de sterkste mate (de dubbele pijl) door zwemervaringen die zijn opgedaan buiten schoolverband. Dat zijn bijvoorbeeld ervaringen tijdens gezinsvakanties in het camping- of hotelzwembad, privé zwemlessen, het oefenen in de zwemclub, spel in en rondom het water met vriendjes en vriendinnetjes. Autochtone Nederlandse ouders kunnen zelf zwemmen en weten hoe belangrijk het is (al was het alleen maar vanwege de veiligheidsrisico's) dat hun kinderen al jong het zwemmen machtig zijn. Daarom wachten zij in veel gevallen niet op een eventueel schoolzwemaanbod, maar nemen zij hun kinderen zelf mee in het water en sturen hen naar (relatief prijzige) privé zwemlessen. Van

²) Om een indruk te geven: op 'witte' scholen heeft aan het eind van het vijfde leerjaar gemiddeld 77% van de leerlingen het B-diploma, op 'grijze' en 'zwarte' scholen (d.w.z. scholen met een SE-factor hoger dan 140) is dat slechts 31%.

het begin af aan is de opvoeding gericht op watergewenning en zwemvaardigheid. Om die reden komen de ervaringen opgedaan in een eventueel aangeboden schoolzwemprogramma voor de verklaring van de zwemvaardigheid van autochtone Nederlandse kinderen doorgaans pas op de tweede plaats.

Wanneer het gaat om de mogelijkheid te profiteren van een schoolzwemaanbod, geldt dat leerlingen van 'zwarte' scholen in het algemeen niet slechter af zijn dan leerlingen van 'witte' scholen. Integendeel, 'zwarte' scholen komen het meest voor in de grote steden en in deze steden is het schoolzwemmen vrijwel altijd gehandhaafd. Dat ligt echter aanmerkelijk anders wanneer het gaat om zwemervaringen buiten schoolverband. Anders dan leerlingen uit 'middle class', autochtone gezinnen krijgen leerlingen uit sociaal-economisch zwakke gezinnen en/of sociaal-cultureel anders georiënteerde, allochtone gezinnen in het algemeen van huis uit of vanuit hun vriendenkring veel minder gelegenheid en stimulans om de hierboven genoemde zwemervaringen buiten schoolverband op te doen. Daardoor komen zij het schoolzwemmen binnen met een aanmerkelijke achterstand; een achterstand die ook moeilijk wordt ingelopen omdat zij door hun sociaal-culturele en/of sociaal-economische achtergronden gedurende en na de periode van het schoolzwemmen beduidend minder aangemoedigd worden tot het opdoen van complementaire water- en zwemervaringen dan autochtone Nederlandse basisschoolleerlingen

Op grond van voorgaande overwegingen lag het voor de hand te trachten door nieuw onderzoek een preciezer inzicht te krijgen in de relatie tussen enerzijds de sociale (cultureel en economisch) gezinsstatus en anderzijds de aard en omvang van 'water- en zwemervaringen buiten schoolverband' van de leerlingengroepen met een zwemvaardigheidsachterstand. Het eerste deel van de probleemstelling voor het onderhavige onderzoek werd dan ook als volgt geformuleerd:

1. Hoe komt het dat basisschoolleerlingen uit sociaal-cultureel anders georiënteerde en/of sociaal-economisch zwakke gezinnen om voldoende zwemvaardig te worden in het algemeen niet genoeg hebben aan een regulier schoolzwemprogramma van één jaar?

Toelichting: bij het zoeken naar antwoorden op deze vraag zal met name ook aandacht worden besteed aan de rol van de ouders, aan de motivatie van de betrokken leerlingen en aan de voor de bijzondere leerlingengroepen al dan niet passende kwaliteit van het schoolzwemaanbod.

Vaststelling van oorzaken van achterstanden is één ding. Maar vanuit het perspectief van het ministerie, dat onderwijsbeleid initieert, kan het daarbij niet blijven. Na de bepaling van oorzaken rijst direct de vraag wat gedaan zou kunnen worden om de ongewenste achterstanden terug te dringen dan wel weg te werken. Daarom werd er een tweede onderzoeksvraag geformuleerd:

2. Wat zou gedaan kunnen worden om de negatieve invloed van de op grond van vraag 1 geïdentificeerde factoren te reduceren?

Toelichting: in dit verband wordt niet alleen gedacht aan mogelijke voorlichting naar betrokken ouders, maar ook aan gewenste beleids- en uitvoeringsmaatregelen van gemeenten, scholen en zwembaden.

2 Opzet en Werkwijze

Het beperkte onderzoeksbudget sloot grootschalig, kwantitatief onderzoek uit. Bovendien wees de vraagstelling in de richting van een sociaal-ecologische aanpak. In zo'n benadering wordt de aandacht gericht op de interactie tussen mens en omgeving. In dit geval dus op de interactie tussen de basisschoolleerlingen met achterstand in zwemvaardigheid en de sociaal-culturele context (met name die van het gezin) waarin zij opgroeien. Vandaar dat besloten werd om het zoeklicht vooral te richten op relevante aspecten van de leefwereld van de betrokken leerlingen; daarbij werd dan met name gedacht aan de culturele en economische achtergronden van hun ouders en hun zwem(bad)ervaringen.

Er is gekozen voor informatieverzameling door middel van half gestructureerde interviews (gesprekspunten tevoren bepaald, maar gespreksverloop vrij) met een beperkt aantal 'sleutelpersonen'. Daarbij ging het om de volgende categorieën van experts / insiders: (a) onderwijs- en jeugdcultuurdeskundigen die zelf een allochtone achtergrond hebben, (b) schoolzwemexperts en zwemonderwijzers met ervaring met leerlingen met achterstand, (c) directeuren van 'zwarte' scholen, (d) leden van ouderraden van zwarte scholen / ouders van betrokken leerlingen. Op grond van tijdeconomische redenen werden de 'sleutelpersonen' voornamelijk binnen de Randstad gezocht en gevonden. Van september t/m november 2001 zijn 23 vraaggesprekken gevoerd. Bijlage 1 bevat een lijst van de geïnterviewden en hun respectievelijke achtergronden. Dat 'sleutelpersonen' met een Turkse of Marokkaanse achtergrond zo nadrukkelijk vertegenwoordigd zijn, is een weerspiegeling van het gegeven dat het bij basisschoolleerlingen met een zwemachterstand meestal om leerlingen uit van oorsprong Turkse of Marokkaanse gezinnen gaat.

Ieder interview begon met het letterlijk voorleggen van de eerste onderzoeksvraag. Vervolgens vroeg de interviewer door en ontwikkelde zich een gesprek. De interviewer zorgde er voor dat alle in de toelichting bij de onderzoeksvraag genoemde factoren de revue passeerden. In een tweede stap werd dezelfde procedure gevolgd met betrekking tot de tweede onderzoeksvraag. Elk gesprek (duur varieerde van 40-75 minuten) werd

op band opgenomen en vervolgens omgezet in een transcript. De uitgeschreven teksten vormden de basis voor de analyse, waarin het materiaal gecategoriseerd en geïnterpreteerd werd.

3 Oorzaken

Voordat overgegaan wordt tot bespreking van de aangevoerde oorzaken voor de zwemachterstand van de in het geding zijnde basisschoolleerlingen, moet eerst een a-priori punt aan de orde worden gesteld; namelijk het feit dat er door experts vraagtekens worden gezet bij de eerste onderzoeksvraag. In die vraag wordt uitgegaan van de aanname dat een ‘regulier programma’ van één jaar schoolzwemmen toereikend zou moeten zijn voor het bereiken van het niveau van het A diploma voor basisschoolleerlingen die met zwemmen beginnen. Hierbij moet dan worden aangetekend dat het bij zo’n ‘regulier programma’ dan vrijwel altijd gaat om 30-36 lessen van 30 minuten. Welnu, de zojuist genoemde aanname werd door vrijwel alle experts aangevochten.

“Eén jaar is wel erg aan de korte kant. Zeker als de kinderen helemaal op niveau nul beginnen. Onder de condities waarin vrijwel altijd gewerkt wordt – te weinig ondiep water, te grote groepen is 32 keer een half uur duidelijk te weinig is” (K. Met)

“De belangrijkste oorzaak van het niet halen van A is, dat wanneer je naast hetschoolzwemmen helemaal niet in het water komt één keer per week 30 minuten onvoldoende is. In die tijd leer je het eenvoudig niet. Ik denk ook dat gemiddelde Nederlandse kinderen het niet leren in 30 of 35 keer 30 minuten.” (A. van de Klippe)

“Met kinderen die met niks binnenkomen hebben we als we met kleine groepjes zouden kunnen werken zo’n 40 tot 50 lessen nodig. Zo’n anderhalf jaar, denk ik.” (B. Zuurmond)

“Eerst een vooropmerking. Met kinderen die heel weinig ervaring hebben met water of met zwemlessen – en dat geldt ook voor autochtone kinderen – is het absoluut onmogelijk om in een schooljaar van 32 lessen van 30 minuten, dat zijn dus 16 klokuren, op het niveau van het A diploma te komen. Voor kinderen die helemaal geen waterervaring hebben heb je in de nieuwe methodiek van het Zwem ABC wel 70 lessen nodig en je moet daarbij durven om genoeg tijd uit te trekken om ze watervrij te maken.” (B. Mirck)

“Een regulier programma van één jaar heeft over het algemeen te weinig lestijd. Ook leerlingen uit niet allochtone gezinnen hebben niet genoeg aan enkel en alleen één jaar schoolzwemmen. Voor het A zijn in het algemeen 50-60 zwemlessen nodig en die pak je niet in één schooljaar.” (M. Stam)

De voorzitter van de Stichting Turkse Ouders Utrecht sloot zich hierbij aan.

“Als je bedenkt dat het om kinderen zonder waterervaring gaat, dan is een jaar gewoon te kort om het diploma te halen. Zeker onder de omstandigheden waarin het schoolzwemmen plaats vindt: grote groepen, te weinig persoonlijke aandacht.” (H. Nalbantoglou)

Ten aanzien van dit punt klonk slechts één ogenschijnlijk afwijkende stem. Maar daarbij moet wel worden onderstreept dat deze respondent uitging van wel heel ideale omstandigheden. Immers, wanneer haar uitgangspunt van 40 weken lang lessen van 45 minuten wordt omgerekend naar een schema van 36 weken 30 minuten, dan wordt ook uitgekomen op een programma met een omvang van 60 weken en blijkt het verschil van mening vrijwel verdwenen.

“Je kunt achterstandskinderen wel degelijk in één jaar voldoende zwemvaardig maken. Er zijn zulke goede systemen om mee te werken. Goede watergewinning, vertrouwen winnen, de methode van het ABC, zwemvliezen gebruiken. Als ik genoeg ondiep water heb en groepen van maximaal 10, dan breng ik ze met wekelijkse lessen van minstens 45 minuten in een jaar naar het A diploma.” (M. Hellendoorn)

Overigens betekenen de vraagtekens bij de eerste vraagstelling niet dat het probleem als oneigenlijk kan worden beschouwd. Daarvoor moest ik in het voorbije jaar tijdens frequente bezoeken aan schoolzwemlessen te vaak vaststellen dat er verontrustend grote aantallen leerlingen zijn die in hun tweede schoolzwemjaar of zelfs aan het begin van het derde jaar het niveau van het A diploma nog niet hebben bereikt. Op deze kwestie wordt indirect teruggekomen bij de bespreking van de kwaliteit van het aanbod.

Nu een bespreking van de factoren die door de geïnterviewden werden genoemd in antwoord op de vraag naar de oorzaken van de achterstanden in zwemvaardigheid. Eerst wordt aandacht gegeven aan een reeks aspecten die gelegen zijn in de thuissituatie van de leerlingen of daaruit direct voortkomen dan wel er mee samenhangen. Na deze leerling-gebonden aspecten komen twee leerling-onafhankelijke factoren aan de orde, namelijk de tekortschietende infrastructuur en de kwaliteit van het schoolzwem-aanbod op zich.

3.1 De culturele factor

Bijna alle geïnterviewden voerden de culturele achtergrond van de ouders aan als verklaringsgrond en in het merendeel van de gevallen werd deze factor ook als eerste en belangrijkste naar voren gebracht. In dit opzicht was er eigenlijk maar één dissident.

“Ik geloof niet zo zeer in culturele factoren ter verklaring. De mensen, die in Marokko in tenten woonden en op kamelen reden, wonen nu toch ook in huizen en rijden in auto’s. Waarom zouden ze zich dan ten aanzien van water en zwemmen niet aanpassen? De belangrijkste factor ligt in de omstandigheid dat het voor een gezin met vijf kinderen financieel niet is op te brengen en bovendien is de infrastructuur – hoeveelheid baden en de afstand – zwaar onvoldoende.” (A. Maroufi)

Andere respondenten legden in hun reactie op de eerste onderzoeksvraag direct een oorzakelijk verband tussen de cultuur in het land van herkomst van de ouders en de watergewinningsproblemen en zwemachterstanden van de betrokken kinderen. Het maakte daarbij geen verschil of de geïnterviewde van autochtone of allochtone herkomst was.

“De eerste en belangrijkste factor is dat de ouders van deze kinderen door hun culturele achtergrond en hun persoonlijke ervaring nog niet het besef hebben dat kunnen zwemmen in een waterrijk land als Nederland van levensbelang is. Daardoor is er geen belangstelling voor zwemervaringen buiten het kader van schoolzwemmen. Er zijn maar heel weinig allochtone gezinnen die initiatief nemen om hun kinderen te leren zwemmen buiten het schoolzwemmen om of er voor te zorgen dat hun kinderen zelfstandig naar het zwembad gaan. De allochtone kinderen hebben daardoor in vergelijking met Nederlandse kinderen een water- en zwemachterstand.” (N. Demirbas)

“Water hoort niet bij de cultuur van de ouders. Uit eigen ervaring kennen ze geen ‘gevaarlijk’ water. Daardoor wordt er van huis uit niets aan watergewinning gedaan.” (B. Okyai)

“Je moet gaan kijken naar de ouders. De meeste immigranten komen uit droge gebieden waar het gevaar van water niet bestaat. Deze ouders wennen hun kinderen ook niet aan water door met hen te douchen of in bad te gaan.” (Z. Raji)

“Marokkaanse ouders doen niet aan watergewinning. Geen bad- en douchespelletjes. Pootjebaden aan het handje is het verste wat gebeurt.” (H. Mohafid)

“Voor veel allochtone kinderen geldt dat er voorafgaand aan en buiten het schoolzwemmen nauwelijks zwemervaringen zijn of worden opgedaan. Veel van de ouders hebben geen oog voor het veiligheids- en vrijetijdsbelang. Ze zien de noodzaak van zwemvaardig-

heid niet en maken daarom onvoldoende tijd en geld daarvoor vrij. De meerderheid van de betrokken ouders heeft zelf geen zwemervaring. Ze zien zwemmen niet als een relevante basisvaardigheid en uit zichzelf maken zij hun kinderen niet vertrouwd met water en zwemmen.” (Z. Arslan)

“Ik denk dat het volstrekt om culturele omstandigheden draait. Ouders stimuleren het zwemmen niet omdat zij zelf niet met water vertrouwd zijn en het soms zelfs angstig vinden. In de landen van herkomst wordt nauwelijks gezwommen. Het gevolg: kinderen uit deze doelgroep zijn weinig vertrouwd met water en hebben veel meer tijd nodig om watervrij te worden.” (W. Veenhoven)

“Het zit helemaal in de achtergrond van de ouders. Ze kennen zelf zwemmen en het zwembad niet en ze hebben ook nauwelijks belangstelling voor het schoolzwemmen.” (K. van Velzen)

“Dat zoveel van onze leerlingen een zwemachterstand hebben, komt doordat wij in de Hindoestaanse cultuur in Suriname niet zwemmen. De Creolen wel. Maar Hindoestanen vinden zwemmen gevaarlijk en zullen hun kinderen niet stimuleren.” (leerkracht Hindoestaanse school, Den Haag)

Op de vraag of er in dit opzicht in de naaste toekomst, met het toenemen van het aantal tweede en derde generatie ouders, gehoopt mag worden op positieve verandering, kwamen uiteenlopende antwoorden. In het algemeen was men van oordeel dat veranderingen langzaam gaan en geduld en tijd vergen.

“Wat ik zei leeft ook nog in de tweede generatie gezinnen. Het blijft heel lang hangen. Men past zich slechts langzaam aan.” (H. Mohafid)

“Nederlandse ouders vinden het heel belangrijk dat hun kinderen al heel jong kunnen zwemmen. En dat vinden de meeste ouders hier in de wijk nog niet. Het aantal ouders dat informeert naar privé les neemt overigens wel elk jaar toe. De interesse komt wel, maar ligt achter bij onze cultuur. In een jaar of tien zal dat wel zijn ingehaald.” (B. Zuurmond)

“De tweede en derde generatie ouders begint het al wat anders te doen. Die hebben niet al te veel belemmeringen in sociaal-cultureel opzicht.” (M. Azougar)

“De allochtone kinderen hebben dus in vergelijking met Nederlandse kinderen een water- en zwemachterstand. Er begint in dit opzicht wel verschil te ontstaan tussen eerste generatie kinderen en kinderen van ouders die in Nederland zijn opgegroeid. De eerste generatie rekent er op dat de overheid en de school allerlei taken op zich neemt. Bij

de tweede generatie komt al meer het besef van de eigen verantwoordelijkheid van de ouders.” (N. Demirbas)

“Volgens mij weten tweede generatie ouders er ook nog niets van, hoewel ze hier getogen zijn. Dat heeft ook te maken met opvoeding als reproductie. De eerste generatie heeft zich herhaald in de tweede. De oorspronkelijke culturele achtergrond blijft dominant.” (G. Eksik)

Twee gesprekspartners wezen er op dat de vaak voorkomende woon- en onderwijs-segregatie de gewenste veranderings- en aanpassingsprocessen vertragen.

“Dan is er een ruimtelijke factor. Ik bedoel daarmee dat een Turkse of Marokkaanse moeder in een buurt woont waar alleen maar andere Turkse en Marokkaanse moeders wonen en daardoor komt ze op het schoolplein niet een moeder tegen die haar kind naar zwemles of naar het zwembad brengt. De voorbeelden ontbreken en dus is er weinig aanleiding om de eigen cultuur te doorbreken. De woonsegregatie doet correcties uitblijven.” (Z. Arslan)

“Er zijn dingen die belemmerend werken. Ik denk dan aan de woonsegregatie en aan het fenomeen van de ‘zwarte’ scholen. Doordat ze in hun eigen groep opgesloten blijven, is er een sterke sociale controle en zie je dat zo’n groep hier in Nederland conservatiever is dan een vergelijkbare groep in het thuisland.” (N. Demirbas)

3.2 De financiële drempel

Wanneer gekeken wordt naar de frequentie van als het eerste of enige genoemd worden, dan moet worden geconcludeerd dat de tweede oorzaak van de in het geding zijnde achterstanden ligt in de sociaal-economische situatie van de gezinnen waaruit de leerlingen afkomstig zijn.

“Het belangrijkste probleem is dat terwijl een gewoon Nederlands gezin het zich kan veroorloven, qua geld en vervoer, om hun kinderen met 4 jaar op privé les te doen, dat voor de meeste Marokkaanse en Turkse gezinnen niet mogelijk is. Daarom komen die kinderen met achterstand het schoolzwemmen binnen.” (A. Maroufi)

“Een eerste factor is de economische. Turkse ouders hebben meestal geen geld voor privé lessen. Daardoor hebben de kinderen als ze op school met zwemmen in aanraking komen geen enkele vooropleiding gehad.” (H. Nalbantoglu)

“Het is primair een economisch motief dat speelt. Je moet bedenken dat onze ouders vaak vier of vijf kinderen hebben, waardoor zwembadbezoek of zwemles erg kostbaar

wordt. Ze wachten dan gewoon tot het schoolzwemmen komt. Ze weten dat dit in groep 4 of 5 wordt aangeboden.” (M. Bhoelan)

“Toen ik hoorde dat mijn kinderen pas schoolzwemmen zouden krijgen in groep 5, besloot ik daarop niet te wachten. En dan merk je wie er wel moeten wachten. Namelijk die mensen die krap bij kas zitten. Ik weet zeker dat de economische factor een heel belangrijke rol speelt gegeven de prijs van privé lessen.” (F. Mujde)

“Een andere factor is de economische. Privé lessen zijn duur. Vooral voor de wat oudere kinderrijke gezinnen. Inmiddels is de vruchtbaarheid van Turken en Marokkanen wel bijna gelijk aan die van autochtonen, maar in vrijwel alle allochtone gezinnen liggen de prioriteiten anders. Er wordt geld onttrokken aan het budget voor gezinsbesteding ten gunste van familie in het thuisland. Er is geen geld voor bezigheden die als luxe worden gezien.” (N. Demirbas)

“Waarom regelen Nederlandse ouders het meestal zelf, bijvoorbeeld door particuliere lessen, en waarom wachten anderen op het schoolzwemmen? Daarbij speelt een aantal zaken een rol. In de eerste plaats financiële keuzes. Ik benadruk ‘keuzes’, want het is niet altijd zo dat er geen geld is. Maar de prioriteit ligt anders.” (K. Met)

3.3 Samenspel van de culturele en de financiële factor

In het algemeen stemden de geïnterviewden overeen in hun opvatting dat een belangrijke achterstandsoorzaak gezocht moet worden in de interactie tussen de culturele achtergrond van de ouders en hun beperkte financiële middelen. Of men nu ‘cultuur’ of ‘financiën’ als eerste noemde, vrijwel altijd werd benadrukt dat het om een stapeling van deze twee factoren gaat.

“Ouders van Turkse en Marokkaanse leerlingen, maar ook die van de nieuwe vluchtelingen (Somalië, Eritrea en zo en dat zijn er heel wat in Amsterdam) hebben niet alleen onvoldoende financiële middelen om hun kinderen naar het zwembad, laat staan naar privé les te sturen, maar ook hun idee over de belangrijkheid ervan is ver onvoldoende. Ze kennen het zelf niet en vinden het daarom geen prioriteit hebben.” (B. Bernard)

“Allochtone ouders zien, vanuit het eigen culturele perspectief, zwemmen niet als een belangrijke vaardigheid. Het kostenaspect speelt dan ook nog een rol. De economische factor speelt zeker mee, maar de basis ligt in de eigen onbekendheid.” (Z. Arslan)

“Ouders gaan niet samen met hun kinderen naar het bad. Dat zit vast op een cultureel-religieuze achtergrond. Daar komt dan nog een financiële factor bij.” (M. Wormhoudt)

“Er zijn kinderen die, wanneer ze in groep 6 nog in de nacursus zitten, nog geen enkel gevoel hebben hoe zwemmen gaat. Achtergrond is een combinatie van cultuur en financiële middelen.” (J. Nolting)

“Ik denk wel dat de ouders wat meer inzet en belangstelling zouden kunnen hebben voor de sportbeoefening van hun kinderen, ook ten aanzien van het zwemmen. Ze zijn niet zo erg gemotiveerd. Ze kennen dat niet vanuit hun eigen sociale circuit. Het gaat om een combinatie van eigen cultuur en ervaring en de economische afweging.” (M. Bhoelan)

“Kinderen van allochtone ouders beginnen vaak met een enorme achterstand omdat zij in hun vrije tijd niet in aanraking zijn gekomen met het zwembad. Dat hangt direct samen met de keuzes die in deze gezinnen worden gemaakt. Keuzes bepaald door de culturele en/of economische achtergrond van de ouders. Zwembadbezoek kost geld.”

(M. Stam)

“De weinig stimulerende rol van de ouders en de moeilijkheid voor een allochtone moeder om met haar kind naar privé les te gaan – het kost te veel en de afstand is vaak een factor – zetten allochtone kinderen vaak op achterstand. De financiële drempel ligt hoog en daar komt bij dat een allochtone, Islamitische vrouw sowieso al niet makkelijk de weg naar het zwembad vindt.” (B. Eken)

3.4 Pedagogische attitude ouders

Enkele gesprekspartners brachten nadrukkelijk ter sprake dat allochtone ouders vaak een duidelijk andere attitude hebben ten aanzien van de opvoeding van hun kinderen en de eigen verantwoordelijkheid in deze. Aangenomen mag worden dat deze afwijken- de opvatting en houding voortvloeien uit hun culturele achtergrond. Als zodanig gaat het in het volgende dus om een verbijzondering van ‘de culturele factor’.

“Als leerplichtambtenaar loop ik regelmatig aan tegen de vrees die ouders hebben om hun kinderen deel te laten nemen aan schoolzwemmen. Scholen benaderen mij dan over verzuimproblemen. In gesprekken met de ouders blijkt dan dat hun vrees voor water leidt tot het afwijzen van schoolzwemmen.” (H. Mohafid)

“Als hun kinderen klein zijn doen allochtone ouders weinig creatieve en actieve dingen met hun kinderen. De mannen zijn buitenshuis en de vrouwen zijn vooral bezig met schoonhouden en koken. Er wordt weinig aandacht gegeven aan de ontwikkeling van het kind; weinig stimulans.” (B. Eken)

“Onze leerlingen worden van huis uit niet gestimuleerd, niet optimaal opgevoed in lichamelijke, motorische zin.” (J. Nolting)

“Net als kinderen uit sociaal of economisch zwakke Nederlandse gezinnen groeien kinderen uit allochtone gezinnen vaak op in een povere thuissituatie, waarin weinig aandacht is voor de ontwikkeling van de kinderen.” (B. Mirck)

“Als wij hier 100 brieven uit laten gaan om ouders uit te nodigen hun kinderen tegen sterk gereduceerd tarief te laten lessen, dan reageren er twee. In mijn vorige zwembad, in een ‘witte’ buurt, kregen we dan 40 reacties. Ze geven hier hun geld uit aan uiterlijke zaken. Een dikke Mercedes, veel gouden kettingen, in huis alles perfect. Geld besteden aan ontwikkeling van kinderen heeft geen prioriteit.” (K. van Velzen)

“Gek eigenlijk, maar in onze Stichting wordt nooit over de problematiek van het schoolzwemmen gesproken. Wel over allerlei andere onderwijsachterstanden. Het speelt niet als een zwaar probleem in de ogen van Turkse ouders.” (H. Nalbantoglu)

“Sport geeft risico’s van blessures en dus laten wij onze kinderen in het algemeen niet graag sporten. Wij stimuleren onze kinderen meer in hun intellectuele dan in hun motorische ontwikkeling.” (leerkracht Hindoestaanse school, Den Haag)

3.5 Motivatie leerlingen

Het ligt voor de hand te veronderstellen dat de lage prioriteit van de kant van de ouders en het gebrek aan belangstelling voor vorderingen gevolgen hebben voor de motivatie van de leerlingen. Wanneer je duidelijk merkt dat vader en moeder het allemaal niet zo belangrijk vinden, dan ben je minder geneigd je best te doen om tijdens het schoolzwemmen echt iets te leren.

“De vrees van de ouders, hun gevoel dat water gevaarlijk is, wordt door de kinderen opgepikt en dat bevordert hun motivatie niet.” (H. Mohafid)

“Als het thuis niet leeft, heeft dat zijn weerslag op het kind tijdens de zwemles. Er wordt thuis niet gevraagd naar promotie naar een hogere groep en dus wordt dat voor het kind ook minder belangrijk. Nederlandse kinderen vertellen daarover trots naar vader of moeder, omdat ze weten dat die het belangrijk vinden. Allochtone kinderen zijn vaak minder gemotiveerd.” (M. Stam)

“Een allochtoon kind wordt van huis uit minder gemotiveerd. Niet alleen ten aanzien van schoolzwemmen. Kleuters van allochtone afkomst komen naar buiten met een kleurtekening en geven die aan moeder. Die neemt het aan en deponeert het vervolgens in de prullenbak. Gevolg: het kind vindt kleuren niet meer interessant en zal daarbij niet meer zijn best doen.” (M. Azougar)

“De mindere aandacht van de ouders kan er natuurlijk toe leiden dat ook de kinderen zwemmen minder belangrijk vinden en daarom minder gemotiveerd deelnemen aan het schoolzwemmen.” (N. Demirbas)

Eén van de gesprekspartners, ter zake kundig zowel vanwege vroegere ervaring als bewegingsonderwijzeres als vanwege huidige ervaring als groepsleerkracht met een specifieke taak ten aanzien van het schoolzwemmen, wees er op dat het schoolzwemmen voor veel allochtone kinderen het enige moment in de week is waarin zij met water in aanraking komen. Dat heeft gevolgen voor wat zij van dat zwemhalftuurtje verwachten en voor hun motivatie tot leren.

“De concentratie van deze kinderen is onvoldoende. Ze zijn heel erg gericht op ‘leuk spelen’ en niet op ‘we komen hier om iets te leren’. Dat komt doordat het voor de meeste leerlingen de enige keer is dat ze met water in aanraking komen. Ze willen dan vooral keten en plezier.” (A. van de Klippe)

Een respondent, die jarenlang het schoolzwemmen in Amsterdam coördineerde, benadrukte dat de motivatie van de leerlingen en hun resultaten ook een afspiegeling vormen van het belang dat individuele scholen aan schoolzwemmen geven en de manier waarop het vervolgens wordt aangepakt.

“Ik zag grote verschillen tussen achterstandsscholen in het belang dat toegekend werd aan schoolzwemmen. En je zag dat direct af aan de instelling van de leerlingen en hun resultaten. Ik kan daarvan sprekende voorbeelden geven. Op verzoek van een achterstandsschool heb ik vorig jaar de leerlingen van twee achterstandsscholen gedurende een half cursusjaar twee keer per week schoolzwemmen aangeboden in plaats van een heel jaar lang één keer per week. De school, die dat had gevraagd, was zeer geïnteresseerd en begeleidde intensief. De leerlingen van die school maakten heel snel vorderingen. De andere school toonde weinig interesse en organiseerde zwak. Dientengevolge waren de vorderingen daar niet zo spectaculair.” (M. Stam)

3.6 De religieuze factor

Het merendeel van de geïnterviewden was van mening dat deze factor slechts een rol in de marge speelt.

“Voor de groep Turkse leerlingen is te verwaarlozen dat het probleem zou zijn gebaseerd op een religieuze factor.” (B. Okyai)

“We moeten een onderscheid maken tussen jongens en meisjes. Voor de meisjes, maar lang niet voor alle, zouden godsdienstige overwegingen een rol kunnen spelen. Het kan voorkomen dat een meisje niet mag zwemmen met jongens samen.” (Z. Raji)

“Daarnaast speelt het jongens – meisjes probleem wel eens een rol. Maar vaak wordt dat er bij gehaald als dekmantel, als rationalisering van de angst voor het onbekende. Er zijn wel enkele heel streng orthodoxen die ook al bezwaar hebben om heel jonge kinderen gemengd te laten zwemmen. Zij vinden dat je de juiste normen en waarden van het begin af aan moet hanteren om verkeerde gewoontevorming te voorkomen. Maar die groep is klein. In veel gevallen is het moeilijk uit te maken of verzuim of weigering te maken heeft met vrees voor water of met de godsdienstige opvatting.” (H. Mohafid)

“Bij de jongens speelt het religieuze geen rol. Bij de meisjes soms wel. Hoe meer de ouders uit het binnenland van Turkije komen hoe meer dat speelt.” (H. Nalbantoglu)

“Het godsdienstig aspect kun je niet geheel uitsluiten. Er zijn tweede en derde generatie ouders, die nog roomser zijn dan de paus. Maar die categorie is niet zo groot.” (M. Azougar)

“Bij de meisjes zou een enkele keer de religie een rol kunnen spelen. Maar als je het goed arrangeert, dan is het geen probleem. Wel moet je voor meisjes van Islamistische scholen aparte voorzieningen treffen. Andere meisjes en hun ouders moeten zich in het normale gareel voegen.” (A. Maroufi)

Enkele geïnterviewden waarschuwden er voor de belemmeringen die uit de Islam voortvloeien – met name voor de meisjes – niet te onderschatten en er rekening mee te houden. Eén gesprekspartner stelde dankbaar vast dat dit laatste in het geval van zijn school ook gebeurt. In twee gesprekken werd echter tegelijkertijd gewaarschuwd voor een te grote tolerantie.

“Ik zou het religieuze aspect niet onderschatten, maar ik ben geneigd te zeggen dat een overheid, die de middelen ter beschikking stelt, toch deelname zonder meer verplicht moet stellen. Het is van belang het verzuim terug te dringen. Maar je krijgt dan wel te maken met het probleem van continuïteit. Uiteindelijk moeten de ouders er wel achter staan, want anders is het na en buiten de schoolzwemles afgelopen.” (Z. Arslan)

“Ik vrees dat de invloed van godsdienst de laatste jaren toeneemt. De invloed van moskee en imam lijkt helaas sterker te worden. Ik maak me daar zorgen over. Misschien is de Nederlandse samenleving hier wat te tolerant.” (G. Eksik)

“De religie speelt zeker mee. Vooral bij de moslim kinderen. Vanaf zeven jaar mogen de jongens en meisjes niet samen zwemmen. Na die leeftijd zwemmen en gymmen wij

gescheiden. In de consensusvoorziening van de gemeente Amsterdam wordt ons die mogelijkheid ook naar vermogen geboden.” (M. Bhoelan)

3.7 Fysieke factoren

Op één uitzondering na sloten de geïnterviewden uit dat de zwemachterstanden van deze leerlingengroepen (ten dele) terug te voeren zouden zijn op fysieke tekorten of motorische ontwikkelingsproblemen. Zoals in elke groep zullen ook in deze groepen wel individuen met fysieke of motorische tekorten voorkomen, maar voor de groep als zodanig lijken deze factoren geen rol te spelen.

“De suggestie, dat Turkse of Marokkaanse kinderen een motorische achterstand zouden hebben, wijs ik van de hand.” (B. Okyai)

“De fysieke factor speelt bij deze jongeren geen rol. Ze zijn niet zwakker of motorisch onhandiger.” (Z. Raji)

“Fysieke factoren spelen absoluut geen rol bij de verklaring van de zwemachterstand.” (A. Maroufi)

“Nee, in fysiek opzicht en qua beweging is er met onze allochtone leerlingen niks mis.” (A. van de Klippe)

“Nee, ik heb geen reden om te veronderstellen dat er fysieke of motorische factoren in het spel zijn.” (B. Mirck)

“In algemene zin hebben allochtone kinderen geen fysieke of motorische achterstanden. Ik woon zelf in een wijk met veel allochtonen en juist die kinderen spelen veel buiten op straat. Er zijn overal fantastische pleintjes. Vanwege de angst van de ouders moeten Nederlandse kinderen vaak binnen blijven.” (M. Stam)

De uitzondering werd gevormd door de directeur van een ‘zwarte’ basisschool, die de laatste jaren in toenemende mate uit Afrika afkomstige vluchtelingenkinderen opnam.

“Soms speelt er ook een fysieke factor. Ik heb hier kinderen, met name Afrikaanse vluchtelingen, die door ondervoeding een fysieke achterstand hebben.” (J. Nolting)

3.8 Tekorten infrastructuur

Opvallend was dat er bij herhaling gewezen werd op manco’s in de infrastructuur in ruimere zin terwijl dit, anders dan de condities binnen de zwembaden, niet een tevo-

ren door de interviewer gepland issue was. De vinger werd niet alleen gelegd bij het tekort aan goed bereikbare baden, maar ook bij de onvriendelijkheid, het weinig uitnodigende karakter van vele zwembaden.

“De infrastructuur, de hoeveelheid baden en de afstand waarop ze liggen van de armere wijken, is zwaar onvoldoende. Vervoer is voor deze gezinnen moeilijk te organiseren.”

(A. Maroufi)

“Een ander punt is dat in de ‘zwarte’ wijken goede accommodaties, zwemaccommodaties, ontbreken.” (N. Demirbas)

“In de zware achterstandswijken staan vaak juist de meest beperkende accommodaties en dat is niet zo maar te verhelpen.” (B. Mirck)

“Dan is daar het gegeven dat allochtone ouders vaak de weg naar het zwembad niet weten. Vaak ook in letterlijke zin. En als ze de weg wel weten, dan is er een enorme barrière: een groot, onvriendelijk, weinig uitnodigend gebouw. Binnen zit dan een weinig behulpzame kassajuffrouw. Dan is het ‘o help!’. Te veel barrières.” (K. Met)

Bij ‘tekorten in de infrastructuur’ kan uiteraard ook gedacht worden aan kwesties als ‘is er in de baden wel voldoende ondiep instructiewater aanwezig?’ of ‘is er bij het ontwerpen van de baden wel gedacht aan geschiktheid voor zweminstructie?’. Maar omdat deze aspecten in heel directe zin gekoppeld zijn aan en gevolgen hebben voor de kwaliteit van het schoolzwemmen, worden zij hierna in 3.9 behandeld.

3.9 De kwaliteit van het schoolzwemaanbod

Door alle insiders werden dikke vraagtekens gezet bij de kwaliteit van het in het kader van schoolzwemmen aangeboden bewegingsonderwijs.³ Voor mij (de onderzoeker) – die in het voorbije jaar uit andere hoofde in een zestal steden de kwaliteit van het schoolzwemmen kritisch in ogenschouw nam – kwam dat geenszins als een verrassing. Om misverstanden uit te sluiten wil ik benadrukken, dat de volgende, in veel gevallen zware, kritiek niet uitgelegd mag worden als dat het in elk zwembad droevig is gesteld met de kwaliteit van het schoolzwemmen. Uit eigen ervaring kan ik verzekeren dat er ook zwembaden zijn waar zowel de organisatie als het lesgeven van goed niveau zijn.

³) Er wordt, wellicht ten overvloede, op gewezen dat de verantwoordelijkheid voor het schoolzwemmen in handen is van de gemeentelijke overheden. Dat heeft tot gevolg dat er gemeenten zijn die geen schoolzwemmen meer aanbieden, maar het leidt ook tot aanmerkelijke verschillen tussen gemeenten die wel een schoolzwem-aanbod kennen. Zo bestaat er grote diversiteit in organisatiewijze, omvang en duur van het aanbod en de leeftijd waarop leerlingen voor het eerst met schoolzwemmen in aanraking komen.

De kwaliteitskritiek betrof in de eerste plaats *de duur* van een schoolzwemprogramma wanneer zoals meestal te doen gebruikelijk wordt vastgehouden aan lessen van 30 minuten.

“Ik wil er wel op wijzen dat een lestijd van 30 minuten te kort is. Als je ze echt iets wil leren dan heb je toch wel 45 tot 60 minuten nodig.” (M. Hellendoorn)

“Er wordt nu gesproken om te gaan experimenteren met lessen van 45 minuten. Wij zijn daarvan voorstander.” (D. Christiaanse)⁴

“Eén keer in de week 30 minuten is onvoldoende. In die tijd leer je het gewoon niet. De lessen zouden 45 minuten moeten duren. Lessen van een uur zijn duidelijk te lang.” (A. van de Klippe)

“32 keer 30 minuten is te kort. Het gaat dan om 32 keer 30 minuten, samen slechts 16 uur, en dan hou ik nog niet eens rekening met tijd die verloren gaat met komen en gaan, omkleden en wachten. Ik pleit voor lessen van 45 minuten.” (K. Met)

“In de baden gaat het doorgaans om lessen van een half uur. Op jaarbasis kom je dan aan 16 klokuren zwemonderwijs. Die omvang is absoluut onvoldoende.” (B. Mirck)

“Een regulier programma van één jaar, met lessen van 30 minuten, bevat te weinig lestijd.” (M. Stam)

Een volgend punt van kritiek en zorg betreft de geschiktheid van de zwembaden voor zwemonderwijs, met name beschikbaarheid van *onvoldoende ondiep instructiewater*.

“Voor mij was het gewone schoolzwemmen niet genoeg. Een veel te klein pierebadje, te korte tijden, te weinig leraren. Maar dat was 25 jaar geleden. Het is er niet beter op geworden omdat er nu veel meer allochtone leerlingen en meer kinderen met zwemproblemen zijn. Een A diploma lijkt mij onder die condities in een jaar niet haalbaar.” (B. Eken)

“Er is te weinig instructiewater. Dat heeft natuurlijk alles te maken met het gegeven dat wij met dubbele groepen gaan omdat er zo'n grote groep is die in het tweede jaar weer mee moet omdat ze nog niet kunnen zwemmen.” (J. Nolting)

⁴ Spreekster doelt op plannen die bestaan in Amsterdam. Onlangs bracht daar de Kerngroep Bewegingonderwijs de nota “Naar effectiever schoolzwemmen” uit. Eén van de voorstellen in die nota is om de effectiviteit van het schoolzwemmen te verhogen door de lessen te verlengen van 30 tot 45 minuten en tegelijk het aantal lessen per jaar uit te breiden van 32 tot 36 per jaar (totale lestijd komt zo op 1620 minuten).

“In mijn observaties van zwemlessen heb ik tot mijn spijt te veel situaties gezien die volstrekt onvoldoende zijn. Zeer inadequate accommodaties, zwaar onvoldoende ondiep water.” (B. Mirck)

“In de Amsterdamse situatie wordt ik continu geconfronteerd met tekort aan ondiep water.” (M. Stam)

“Er is hier geen ideale situatie. Onvoldoende ondiep water. Een raar ontworpen instructiedeel. Helemaal niet nagedacht over de geschiktheid voor schoolzwemmen. En dat zal in andere steden niet anders zijn. Te weinig water en te grote groepen.” (B. Zuurmond)

“Dan is er het tekort aan ondiep water. Te weinig fysieke ruimte. Veel lawaai en afleiding. Dat vraagt niet alleen veel van de instructeur, maar ook van de kinderen. Juist die kinderen, die extra aandacht nodig hebben, dreigen vaak te verzuipen in lawaai, afleiding en onrust.” (K. Met)

Er is nog een gebrekkige randvoorwaarde die frequent aan de kaak werd gesteld, namelijk het *tekort aan onderwijzend personeel* en direct daaruit voortvloeiend de *te grote groepen* per instructeur, hetgeen met name in het zogenaamde ‘voortraject’ (daartoe worden de eerste drie instructiepunten op weg naar A gerekend) een desastreuze uitwerking heeft.

“Er is een kwaliteitsprobleem dat wordt veroorzaakt door de grote aantallen leerlingen, het tekort aan instructeurs en daar komt dan nog onvoldoende ondiep water bij.” (D. Christiaanse)

“Om succes te hebben moet je natuurlijk wel hanteerbare groepen hebben. Niet meer dan 10 in een groep en bij de echte beginners liever niet meer dan 7 of 8.” (M. Hellendoorn).

“Er zijn te weinig instructeurs. Het komt voor dat er één is voor 20 tot 30 kinderen. Te vaak is de groep beginners veel te groot.” (J. Nolting)

“In de gewone Amsterdamse situatie heb je geen leerkracht – leerling verhouding van 1 op 10 en zeker niet in de eerste fase van het Zwem ABC, terwijl het daar juist zo noodzakelijk is.” (M. Stam)

“De groepen zijn vaak te groot. Er wordt uitgegaan van 15 leerlingen per leerkracht, maar ik denk dat er een wereld te winnen is wanneer er in ‘instructie 1’ en ‘instructie 2’ gewerkt zou worden met groepjes van 5. De fase van de watergewinning en de eerste fase van het leren zijn uitermate belangrijk. Dat wordt nog wel eens onderschat.” (K. Met)

“Er is personeelstekort en daardoor zijn er vaak te grote groepen.” (M. Bhoelan)

De punten die in het voorafgaande aan de orde kwamen - te korte lesduur, onvoldoende instructiewater, onvoldoende personeel en te grote groepen - kunnen alle gerangschikt worden onder de noemer 'randcondities'. Een heel ander chapter is echter de niet malse kritiek op *instelling en vakbekwaamheid* van veel zwemonderwijzers. Een relatief groot aantal respondenten noemde tekortkomingen in dit opzicht als een belangrijke oorzaak voor het teleurstellende rendement van het schoolzwemmen.

“Een heel belangrijk punt is dat er te vaak te weinig engagement en interesse in de kinderen is bij de zweminstructeurs. Men werkt op routine. De slechte kwaliteit van zwemonderwijs zie ik als het belangrijkste probleem. Het is absoluut een kwestie van een goede kindgerichte methodiek.” (M. Hellendoorn)

“Ik moet eerlijk zeggen dat ik ook wel eens mijn twijfels heb over de kwaliteit van de zwemonderwijzers. Nou valt het ook niet mee om dag in dag uit in die herrie te staan, maar er wordt veel geschreeuwd en gecommandeerd en vaak weinig onderwezen.” (J. Nolting)

“Ik heb ervaren dat wanneer de condities goed zijn kinderen in de kortst mogelijke tijd veel kunnen leren. Maar de condities zijn meestal niet goed. Destijds hadden wij in Leiden ook onvrede met de werkwijze van de instructeurs. We hebben ze toen daarop aangesproken via de afdeling Onderwijs en toen is er wel wat verbeterd. Maar de kwaliteit van de zwemleerkracht is inderdaad vaak een belemmerende factor.” (N. Demirbas)

“Effectiviteit heeft ook veel te maken met de inhoud, de didactische kwaliteit van de lessen. En ook daar kan het een en ander verbeterd worden. Denk aan de didactische bekwaamheid van de instructeurs, goed afstemmen van de les op de mogelijkheden van de kinderen.” (K. Met)

“De fout zal wel niet alleen bij de kinderen liggen, maar het zou ook wel eens aan de zwemonderwijzers kunnen liggen. Misschien hebben die kinderen een taalachterstand, wat wij niet door hebben waardoor onze communicatie naar hen tekortschiet.” (B. Zuurmond)

“Kritiek op de kwaliteit van het werk van veel zwemonderwijzers is terecht. Ook wat dat betreft werken we in een slechte situatie. Als we de professionaliteit van de zwemonderwijzer op een hoger plan zouden kunnen brengen en ook zouden kunnen zorgen voor betere accommodaties, dan praat je over een hele andere situatie.” (M. Stam)

“Het was afschuwelijk gewoon: grote groepen, jankende kinderen, slechte begeleiding. Er werd geen onderscheid gemaakt tussen forse jongens en breekbare kinderen. Instructeurs zijn vaak zeer kindonvriendelijk en niet in staat tot een fatsoenlijke communicatie met ouders of leerlingen.” (F. Mujde)

“Ik heb te veel zwemonderwijzers gezien die allesbehalve vakbekwaam zijn. Ik zeg daarbij dat ik ook positieve situaties heb waargenomen. Maar ik durf toch wel generaliserend te zeggen dat er in het algemeen niet alleen een kwantitatief, maar ook een kwalitatief tekort is. Er ontbreekt niet alleen veel aan de professionaliteit van de instructeurs, maar ook aan het niveau van de aansturing.” (B. Mirck)

Door insiders in de wereld van de het zwemonderwijs en de opleiding van zwemonderwijzers werden *tekorten in de opleiding* aangewezen als één van de oorzaken van de gebrekkige professionaliteit van de zwemonderwijzers.

“De opleiding van zweminstructeurs is problematisch. De opleiding is veel te breed. Men wordt geconfronteerd met interessante dingen, maar het duurt allemaal veel te lang en daardoor worden te weinig goede mensen aangetrokken. Te veel mensen zijn in het zweminstructievak terechtgekomen omdat ze niets anders konden of zagen.”

(M. Hellendoorn)

“De opleidingen, enkele uitzonderingen daargelaten, zijn altijd in handen geweest van goed bedoelende amateurs. Tekort aan professionaliteit. Er wordt nog steeds met verouderde programma's gewerkt. Te lange cursussen, gedateerde rim ram, te weinig aandacht voor de kern, de didactisch-methodische bekwaamheid. Pas kort geleden is er ruimte voor wijziging gekomen.” (B. Mirck)

“Dan moet gezegd worden dat er vaak een tekort is aan kwaliteit bij de zwemonderwijzers. Aan de motivatie ligt het niet. Maar er zou wel beter opgeleid moeten worden.”

(B. Zuurmond)

“Ik ben zeer teleurgesteld in de opleiding van zwemonderwijzers. Van mensen die al enkele jaren van de opleiding af zijn verwacht ik dat ze het klappen van de zweep kennen en bewust met hun vak omgaan. Veel te vaak is dat niet zo. Schrikbarend zo nu en dan. Ze hebben in hun opleiding niet geleerd om na te denken en met collega's te praten over de problemen die in hun werk tegenkomen. Ik wijt dat aan tekorten in de structuur en de inhoud van de opleiding.” (M. Stam)

3.10 Conclusies

In de gevoerde gesprekken kwam een groot aantal oorzakelijke factoren naar voren. Bovendien bleek dat deze variabelen op meerdere wijzen met elkaar interacteren: zij stapelen op elkaar, zij roepen elkaar op of lokken elkaar uit en zij versterken elkaar. Het is aannemelijk dat voor het teleurstellende rendement van het reguliere schoolzwemmen met name de volgende, op elkaar inwerkende, factoren van belang zijn:

1 **de culturele factor** – de onbekendheid met water en zwemmen van de allochtone

- ouders en de lage prioriteit die zij dientengevolge geven aan de water- en zwemervaring van hun jonge kinderen;
- 2 de **financiële drempels** – zwembadbezoek en privé lessen zijn kostbaar en in de gezinnen van de leerlingen met achterstanden in zwemvaardigheid is het budget vaak ontoereikend voor dergelijke ‘luxe’ (op grond van de culturele factor wordt het als zodanig bestempeld);
 - 3 **tekorten in de infrastructuur** - in de probleemwijken zijn te weinig zwembaden; de afstand naar de bestaande baden roept vaak vervoersproblemen op; de baden zijn weinig uitnodigend en worden door allochtonen als ontoegankelijk ervaren;
 - 4 **slechte randcondities** voor het schoolzwemmen - te weinig ondiep water, te weinig instructeurs, te grote leerlingengroepen;
 - 5 **tekorten in de instelling en de vakbekwaamheid van de zwemonderwijzers** – in samenhang met het onder 4 genoemde resulteert dit manco direct in een gebrekkige kwaliteit van de instructie en het uitblijven van relevante leerervaringen bij de leerlingen.

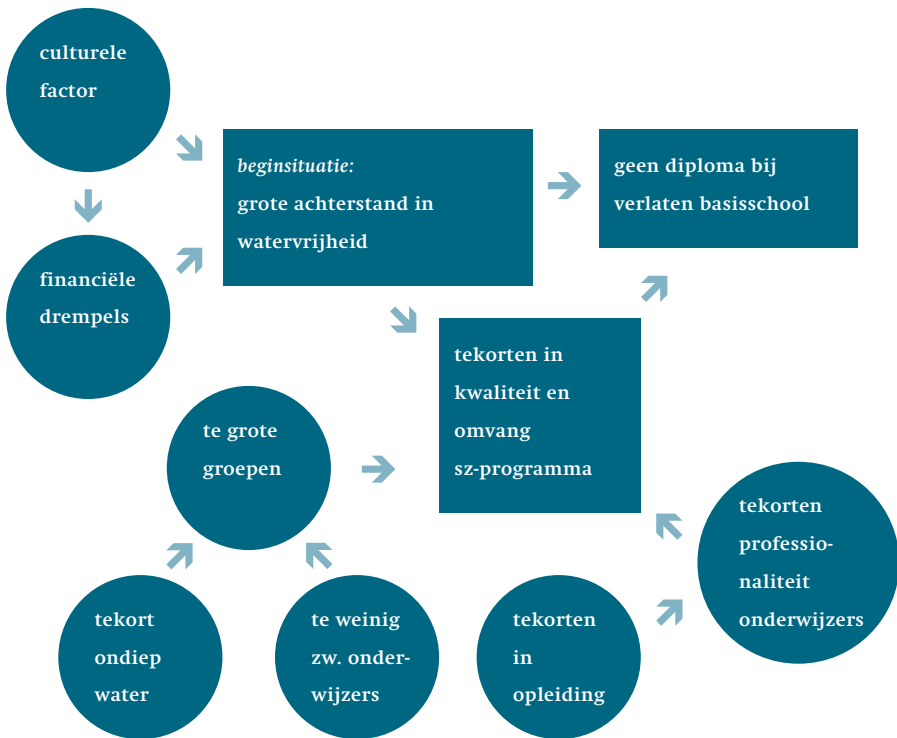
In de marge werden nog enkele factoren genoemd die zijdelings een rol spelen, te weten: de religieuze factor, de pedagogische attitude van de ouders en de motivatie van de leerlingen.

In paragraaf 2 werd al aangegeven dat het zoeklicht sterk gericht was op de problematiek van leerlingen uit allochtone gezinnen. Dit kan niet alleen worden teruggevoerd op de selectie van de te interviewen sleutelpersonen. Het is het logische gevolg van het gegeven dat het bij achterstanden in zwemvaardigheid van basisschool-leerlingen vrijwel altijd gaat om leerlingen met een allochtone achtergrond. Wanneer leerlingen met een autochtone achtergrond te kampen hebben met een achterstand in zwemvaardigheid, dan gaat het om gezinnen met een problematische sociaal-economische status. Het moge duidelijk zijn dat in die gevallen als verklaring de ‘culturele factor’ naar de achtergrond verdwijnt en het accent sterk op de factor ‘financiële drempels’ komt te liggen. Uiteraard blijven de hierboven onder 3, 4 en 5 genoemde factoren ook voor deze leerlingen volledig van kracht.

Tot slot nog dit: wanneer op basis van de interviewgegevens wordt teruggekoppeld naar Figuur 1 (zie paragraaf 1), dan kan het volgende worden vastgesteld:

- het zijn met name de ‘culturele factor’ en de ‘financiële drempels’ en in mindere mate de ‘tekorten in de infrastructuur’, die verantwoordelijk zijn voor het uitblijven van voldoende ‘zwemervaringen buiten schoolverband’, waardoor de betrokken leerlingen met een moeilijk in te halen achterstand met het schoolzwemonderwijs beginnen,
- ‘slechte randcondities’ en ‘tekorten in instelling en vakbekwaamheid van zwemonderwijzers’ leiden tot een ‘aanbod van schoolzwemonderwijs’, dat tekortschiet gegeven de achterstand bij de start van het schoolzwemmen.

Het bovenstaande kan overzichtelijk in Figuur 2 worden samengevat.

Figuur 2: schematisch overzicht van oorzaken en gevolgen

4 Remedies

Gezien de complexiteit van en de samenhangen tussen de oorzaken ligt het voor de hand dat op de vraag “wat zou er moeten worden gedaan om de problemen terug te dringen?” een ruim scala van suggesties naar voren kwam. Immers, elke specifieke oorzakelijke factor vraagt om een specifiek gerichte aanpak. Veel respondenten pleitten dan ook voor het volgen van een meersporenbeleid bij de aanpak van het probleem van de achterstand in zwemvaardigheid c.q. de lage opbrengst van het schoolzwemmen. Hierna passeren de gedane aanbevelingen stuk voor stuk de revue. In de paragrafen 4.1 t/m 4.3 wordt aandacht besteed aan een drietal opties voor maatregelen die liggen in wat de contextuele sfeer genoemd kan worden. Vervolgens komen in de paragrafen 4.4 t/m 4.7 suggesties aan de orde, die in directe zin ingrijpen op het schoolzwemmen als zodanig.

4.1 Voorlichting aan en beïnvloeding van ouders

In antwoord op de tweede vraag kwamen vrijwel alle respondenten als eerste met ‘voorlichting’ of ‘verandering van de houding van de ouders’. Maar de inschatting over de effectiviteit van voorlichting en met name ook ideeën over vorm en strategie van voorlichting liepen nogal uiteen.

“Om de problemen te reduceren moet alles gezet worden op voorlichting aan de ouders. Dat moet via de scholen, want in de ogen van Turkse ouders heeft de school autoriteit.”
(B. Okyai)

“Het allerbelangrijkste is voorlichting. Door de scholen aan de ouders. De school heeft gezag. Dus nodig op school iemand uit de schoolzwemwereld uit om te vertellen en te laten zien wat er gebeurt en wat het belang is. Betrek ook de OALT (onderwijs eigen taal en cultuur) onderwijzers hierbij.” (Z. Raji)

“Voorlichting is absoluut het belangrijkste. Je moet het dan wel inpakken in programma-punten die door deze ouders belangrijker worden geacht dan schoolzwemmen.”

(H. Mohafid)

“Belangrijk is dat de ouders zelf aangesproken worden. Goede en royale voorlichting via ouderavonden. Bij deze groepen gaat het vaak vooral om de vrouwen, maar ik vind dat beide ouders verantwoordelijk zijn en dus zou ik ze beide aanspreken. Het moet gaan om een schoolspecifieke aanpak. Maak daarover afspraken met elke achterstandsschool. Werk doelgericht op maat. Geef ouders niet de indruk dat alles wat zij laten liggen wordt opgeraapt door de overheid. Bepaal ze bij rechten en plichten. Optimaliseer hun eigen verantwoordelijkheid, ook op het gebied van zwemmen.” *(Z. Arslan)*

“Voorlichting moet je geven in de eigen taal. Haal de moeders naar het bad, maar geef ze dan wel een afgesloten ruimte. Ook de jonge meiden van nu, want dat zijn de moeders van morgen. Hou rekening met hun opvattingen en gevoelens. Laat ze vooral ervaren hoe het in het zwembad toegaat.” *(H. Nalbantoglu)*

“In de eerste plaats voorlichting aan de ouders vanuit de scholen. Ontwikkel ook projecten waarin ouders het zwembad van binnen leren kennen en ter plekke informatie krijgen. Hierbij kunnen de migrantenorganisaties een belangrijke rol spelen. Ik denk ook aan zwemlessen voor de ouders. Begin 2002 gaat in de Haarlemmermeer een project ‘zwemmen voor allochtone vrouwen’ van start. Naar onze verwachting zullen de uitkomsten daarvan positieve invloed hebben op het leren zwemmen door hun kinderen.”

(W. Veenhoven)

“Er is niks zo moeilijk als het betrekken van de ouders van deze kinderen. Het wordt wel geprobeerd met koffieochtenden en activiteiten in het kader van de brede school, maar het blijft heel moeilijk. De cultuur is zo anders ten aanzien van de belangstelling voor kind en school. De discussie rondom het schoolzwemmen komt pas naar voren wanneer er ongelukken gebeurd zijn. Los van incidenten is het moeilijk intrinsieke aandacht te krijgen. Toch zou het langs die weg moeten. Voorlichtingsmateriaal in eigen taal en de ouders op een ouderavond iets vertellen, dat is het niet. Ouders moeten zien dat kinderen het een aantrekkelijke activiteit vinden. Maak een overtuigende videoband of haal de moeders naar het zwembad en laat zien hoeveel plezier hun kinderen hebben.”

(B. Bernard)

“Ouders, ouders, ouders, heel simpel. Voorlichting. Folders helpen niet. Het enige moment dat ze hier komen, omdat ze geïnteresseerd zijn, is wanneer het om de Cito toets of doorverwijzing naar het VO gaat. We zullen dus op de één of andere manier dat zwemmen zo interessant moeten maken, dat ze op school komen om er over te horen. Het klinkt cru, maar je hebt eigenlijk een verdrinkingsgeval nodig. Dan worden ze echt

gemobiliseerd. Een goed opgetuigde, professionele videoband, met gesproken tekst in de eigen taal, tonen op een ouderavond waar ook nog iets wordt behandeld dat in hun ogen echt belangrijk is, rapporten of zo, dat zou kunnen werken.” (J. Nolting)

“Geld uitgeven aan folders in de eigen taal, dat is het niet. Wij zouden wel met een leuk koffertje presentaties kunnen geven op ouderavonden. In dat koffertje een gelikte video met de gevaren van niet kunnen zwemmen en de gang van zaken tijdens zwemlessen goed in beeld zou samen met persoonlijk contact wel kunnen scoren.” (B. Zuurmond)

“Een heel scala van maatregelen. In de eerste plaats voorlichting. Maar daar ben ik wat sceptisch over. De vorm van vertaalde brieven en folders werkt niet. Je kunt wel denken aan een professionele videoband waarin het belang en de voordelen van zwemvaardigheid duidelijk worden. Accent op veiligheid. Dat spreekt aan. Maar ook info over hoe het in het zwembad toegaat. Die video presenteren als voorprogramma op een ouderavond. Het is een kwestie van de ouders goed informeren. Benader vooral de moeders want die gaan over de zorg voor de kinderen. Daar moet je echt in investeren. Pas dan is er kans dat zij hun eigen verantwoordelijkheid nemen. Dat is van belang voor de integratie van die kinderen. Als je daar geld insteekt, betekent dat wel risico nemen. Scholen zouden hun OALT leerkrachten moeten inschakelen bij het benaderen van de ouders. Geef ze een rol als consulent voor schoolzwemmen.” (M. Azougar)

“Eerst moet ik zeggen dat er veel over ouderparticipatie wordt gesproken en op deze school is het engagement van de ouders heel goed. Maar ik moet bekennen dat ons team nog nooit gericht aandacht heeft gegeven aan informatie over schoolzwemmen en aan pogingen de interesse van de ouders daarvoor te wekken. Ik denk dat hier een taak voor ons OALT leerkrachten ligt. Het gaat om een vertrouwensrelatie ouders – school en daarin kunnen de OALT leerkrachten een rol spelen.” (G. Eksik)

“Er moet ook aandacht worden besteed aan voorlichting naar de ouders. Maar wel heel gericht. Niet met anonieme foldertjes. Het werkt alleen als de verantwoordelijken enthousiast zijn. Persoonlijke inzet werkt.” (A. van de Klippe)

“Ik pleit ook voor actie richting ouders. Maak hen bekend met het zwembad en de gang van zaken rondom schoolzwemmen. Zorg voor een contactpersoon zowel vanuit het zwembad als vanuit de school en laat hen lijnen leggen naar de ouders. Gebruik goede media, een professionele video bijvoorbeeld. Belangrijk is dat de ouders worden begeleid door iemand die zij kennen en vertrouwen. De-anonimiseer het zwembad. De OALT leerkracht kan een rol spelen, maar het moet ook vanuit het zwembad gebeuren. Dat is ook hun eigen commercieel belang, want dan komen ouders en jongere broertjes en zusjes.” (K. Met)

“De informatie naar de ouders van de doelgroep is momenteel nog te zwak. Daarbij moet je je met name op de moeders richten. Doordat ze in enclaves wonen is zwemmen in hun groep geen onderwerp van gesprek. Je zou dat moeten doorbreken door in inburgeringscursussen (school)zwemmen thema te laten zijn. Breng ze minstens tien keer in een zwembad, geef ze bijvoorbeeld taallessen in een zwembad.” (M. Stam)

“Bij voorlichting moet je zeker de zelforganisaties betrekken en niet te werk gaan volgens de Nederlandse manier van folders en zo. Pak het aan met een professionele video. Je moet ook accepteren dat ze het Nederlands nog niet goed machtig zijn. De Belastingdienst heeft dat goed gezien met hun knappe voorlichting via de allochtone schotelzenders. Programma’s opgenomen in Turkije met Nederlandse acteurs en via de kanalen naar de Nederlandse schotels gezonden. Heel slim. Laat ook vooral de cijfers van de verdrinkingsgevallen zien. Huisbezoek is ook belangrijk, maar bijna utopisch vanwege het mankrachtprobleem.” (F. Mujde)

“Je moet face to face gesprekken voeren om mensen uit te nodigen naar een voorlichtingsavond. Daarvoor is het inzetten van OALT leerkrachten een goede optie. Dan zijn er tegenwoordig goede mogelijkheden voor goed av-materiaal. Maak een professionele videoband. Presenteer die binnen een ouderavond. Verbindt het strategisch met een item dat de ouders hoog op de agenda hebben staan.” (N. Demirbas)

“Begin met de ouders. Geef hen positieve ervaringen met water, een zwembad, met zwemmen binnen hun eigen normensysteem. Folders doen het niet. Voorlichting met realistische beelden werkt beter. Laat zo’n video zien op een ouderavond waar andere, voor de ouders belangrijke, zaken aan de orde komen.” (M. Bhoelan)

Eén respondent, een deskundige met betrekking tot beleid ten aanzien van het wegwerken van onderwijsachterstanden, reageerde in eerste instantie nogal sceptisch.

“Eén van de eerste dingen waar ik altijd last van krijg wanneer we het hebben over ‘achterstandenbeleid’, dat is dat die achterstand dan weggewerkt moet worden. En ik vraag me dan af of we dat doende anders denkenden, anders georiënteerden niet iets tegen hun zin door de strot duwen. Maar ja, bij dat zwemmen zijn dus zowel veiligheids- als sociale aspecten in het spel en daarom is het wel van belang er over na te denken. Maar ‘moet het überhaupt?’ is toch wel de vraag die bij mij opkomt. Maar waarschijnlijk valt het in de categorie ‘je moet mensen nu eenmaal wel eens tegen hun zin gelukkig maken’. Dat is dan met name vanwege het veiligheidsaspect. Als het gaat om ‘paspoort tot waterrecreatie’, dan overheerst mijn aversie.” (D. van Veen)

In tweede instantie, echter, toen het belang van zwemmen leren was onderkend, benadrukte ook hij het belang van bewerken van veranderingen in attitude en gedrag bij de ouders.

“Uiteindelijk moeten we toe naar een situatie waarin de betrokken ouders zelf de afwegingen maken en verantwoordelijkheid nemen. Attitude- en gedragsverandering van de ouders zullen moeten worden nagestreefd. De vraag is natuurlijk hoe je dat kunt bereiken. Een lastig vraagstuk. De crux zal zijn de ouders te overtuigen van het belang en misschien moet je daarvoor tactisch liften bij een andere activiteit. Folders en zo, dat werkt niet. Je moet leerkrachten, bijvoorbeeld die van OALT, een rol geven naar de ouders toe. Die moeten de ouders bij de hand nemen. Je kunt ook oudere broertjes en zusjes benutten. Je moet wel rekenen met verschillen van buurt tot buurt. Je kunt ook de organisaties van de allochtonen zelf gebruiken. Beginnen vanuit de school, maar coördineren met bad, buurthuis en eigen organisaties.” (D. van Veen)

De terughoudendheid, die spreekt uit de vrees anders georiënteerden “iets tegen hun zin door de strot te duwen”, krijgt enige accentuering door de waarschuwingen die twee andere geïnterviewden lieten horen.

“Belangrijk is dat we de Nederlandse referentiekaders loslaten. Bijvoorbeeld dat we vinden dat de ouders per se mee moeten. Stel dat ze dat niet doen, laten we dan blij zijn dat ze hun kinderen hebben gestuurd. Geef ze ruimte voor eigen oplossingen.” (F. Mujde)

“De vraag is echter of je ze altijd de maat moet nemen met de meetlat van de Nederlandse middenklasse. Eis niet van ze om zich volstrekt aan te passen aan de Nederlandse normen en waarden.” (M. Bhoelan)

4.2 Verlaging financiële drempels

Vanzelfsprekend werd door een aantal gesprekspartners gewezen op maatregelen gericht op het verlagen dan wel slechten van de financiële drempels. De idee van een knip- of strippenkaart kwam daarbij telkens terug.

“Voorlichting is prima hoor, maar wat moet je met voorlichting als de voorgelichte ouders niet in staat zijn om het aangeprezen (zwemlessen dus) te kopen? Begin eens met aan de ouders voor privé lessen aan hun kinderen op naam gestelde, geormerkte vouchers ter beschikking te stellen. Geef alle kinderen uit sociaal-economisch zwakke gezinnen een zwemlespas. Of subsidieer substantieel op een andere manier. Maak arrangementen met de baden, geef die het geld en de ouders een aantal, op naam van hun kinderen gestelde, vouchers.” (A. Maroufi)

“Ik kan denken aan een soort strippenkaart voor de betrokken kinderen, op naam van zowel ouders als kind. Daarmee kunnen ze naar het zwembad komen en extra lessen krijgen.” (M. Azougar)

“Als ik budget te verdelen had, dan zou ik zeker per kind op naam een lesstrippenkaart ter beschikking stellen.” (A. van de Klippe)

“Strippenkaart op naam voor extra les. Je moet dan wel zorgen voor goede samenwerking met het zwembad en je moet ook goede criteria ontwikkelen zodat economisch zwakkere Nederlandse ouders, die wel op eigen initiatief met hun kinderen naar het zwembad gingen, tiet tekort worden gedaan.” (K. Met)

“Geef deze achterstandskinderen via de school wat Nederlandse of goed geassimileerde buitenlandse ouders via privé les doen. Geef ze knipkaarten op naam. Er valt meer in deze sfeer te bedenken. Maar geef geen geld uit waar het niet nodig is. Er zijn ook allochtone tweeverdieners.” (F. Mujde)

“Voor oplossing van de financiële knelpunten denk ik aan de bijzondere bijstand.” (W. Veenhoven)

4.3 Verbetering infrastructuur

Een andere, herhaald gedane, aanbeveling was het besteden van budget voor de verbetering van de infrastructuur: meer en beter bereikbare baden en meer voor instructie geschikt ondiep water.

“Zorg voor genoeg en niet te veraf gelegen baden met voldoende leswater. In mijn woonplaats, Purmerend, is slechts één bad voor 70.000 mensen.” (A. Maroufi)

“Er zouden veel meer baden met beweegbare bodems moeten komen, waardoor het mogelijk is voor ondiep water te zorgen wanneer dat gewenst is. Er zouden goede baden moeten komen, maar dat kost tientallen miljoenen. Er zijn er in Nederland misschien wel 25 nodig. Er zou ook bij de bouw van nieuwe baden strenger gekeken moeten worden naar hun geschiktheid voor het onderwijs.” (B. Mirck)

“Er moet niet één ding maar een heleboel tegelijk worden gedaan. Voor een goede schoolzwemcursus zou er meer waterruimte vrijgemaakt kunnen worden. In een stad als Amsterdam zit je altijd met het probleem van de watercapaciteit. Je moet altijd schippen in concurrentie met andere doelgroepen. Een ander probleem is dat de meeste baden meer diep dan ondiep water hebben, terwijl je voor de eerste fase van het ABC juist veel ondiep water nodig hebt. Nieuwe of gerestaureerde baden zouden altijd een beweegbare bodem moeten hebben.” (M. Stam)

“In de eerste plaats zou ik geld steken in de verbetering van de accommodaties in de

probleemwijken. Ook zou ik het vervoer regelen naar verder weg gelegen baden, waardoor de belemmering van afstand wordt opgeheven.” (N. Demirbas)

“We hebben in Nederland een multiculturele samenleving met veel segmenten. Daar moeten we rekening mee houden. Het mooiste wat ik me zou kunnen voorstellen is dat er een zwembad komt dichtbij de ouders, waar zij kunnen zwemmen op hun manier, op hun tijd en zo dat ze zich veilig voelen. Vraag ze niet om zich aan te passen aan de normen en waarden van de Nederlandse middenklasse. Het Sloterparkbad is er wel, maar onvoldoende uitnodigend voor de betrokken ouders. Je moet faciliteiten creëren en mensen niet dwingen in Nederlandse keurslijven. Die passen pas over één of twee generaties.” (M. Bhoelan)

4.4 Vervroeging van het schoolzwemaanbod

Om uiteenlopende redenen gaven respondenten aan voorstander te zijn van een vervroeging van het schoolzwemaanbod. Niet wachten tot de kinderen in groep 4 of 5 zijn aangeland. Er liggen overigens wel uiteenlopende overwegingen achter dit soort voorstellen. Terwijl één respondent voor vervroeging van het aanbod pleit uit schoolorganisatorische en didactische overwegingen, doen de anderen dat omdat door een vroeg aanbod in een soort voortraject kan worden bewerkstelligd dat de kinderen min of meer watervrij het gewone schoolzwemprogramma binnen komen.

“Ik zou er, op grond van didactische en organisatorische overwegingen, wel voor willen pleiten om het schoolzwemmen naar voren te halen; naar groep 3 of 4.” (J. Nolting)

“Je moet veel vroeger extra middelen aanbieden. Veel belangrijker dan een na het gewone schoolzwemmen komend vangnet is een goed voortraject. Een voortraject in groep 2 van de basisschool. Verplichte deelname.” (A. Maroufi)

“Ik pleit voor extra watergewinningsprojecten voorafgaand aan het begin van het eigenlijke schoolzwemmen. Dat helpt een heel stuk. Je zou daarmee al kunnen beginnen met de groepen 1 en 2. Watergewinning, spelen in water, plezier. Laat zo’n cursus 6 tot 8 weken duren.” (K. Met)

“Besteed extra geld aan de vervroeging van de zwemlessen. Waarom niet schoolzwemmen vanaf 5 of 6 jaar. Geef deze achterstandskinderen via de school wat Nederlandse ouders via privé les doen.” (F. Mujde)

“Je kunt de jonge kinderen in groep 2 of 3 al een watergewinningscursus aanbieden. Dat zou een soort compensatie zijn voor de waterervaringen die Nederlandse kinderen via hun ouders opdoen.” (M. Bhoelan)

Er moet bij deze aanbevelingen naar mijn mening wel een kanttekening worden gemaakt. Wanneer aanbevolen wordt met watergewinning te beginnen in groep 1 of 2, dan heeft dat als consequentie dat de echte schoolzwemlessen al in groep 2 of 3 moeten beginnen. Je moet je dan wel afvragen welke praktische bezwaren daaraan kleven en hoeveel dit meer vraagt aan menskracht (en dus aan budget). De suggesties ten aanzien van een voortraject hebben overigens veel te maken met het in 4.7 aan de orde komend ‘flankerend beleid’.

4.5 Verbetering condities van het zwemonderwijs

Aangezien de condities waaronder het schoolzwemmen wordt gegeven (beschikbaarheid ondiep water, aantal beschikbare instructeurs, groepsgrootte) vaak als zwaar onvoldoende werden bestempeld, kon verwacht worden dat de gesprekspartners frequent zouden wijzen op de noodzaak ter verbetering van het rendement op dit gebied maatregelen te treffen. In dit opzicht is er een directe relatie met wat gezegd werd over de noodzaak om de infrastructuur te verbeteren (zie bijvoorbeeld in 4.3 de opmerkingen van Stam en Mirck).

“Je moet in de eerste plaats zorgen voor voldoende en ook deskundig personeel. Er zijn in de baden vaak te weinig instructeurs. En dan heel belangrijk: zorg dat er voldoende ondiep water voor de beginners is. Ik teken hierbij wel aan dat we in vergelijking met Engeland in Nederland niet mogen klagen over onze baden. Maar het zou wel allemaal veel beter kunnen.” *(M. Hellendoorn)*

“Omdat het gaat om kinderen met geen of weinig waterervaring moet je werken met kleine groepen en ze veel persoonlijke aandacht geven. Zorg voor voldoende instructeurs.” *(H. Nalbantoglu)*

“Ik blijf hameren op het probleem dat er voor onze kinderen te weinig ondiep water is en er ook te weinig instructeurs zijn. Desnoods zou je water en instructeurs weg moeten halen bij ‘witte’ scholen, die met ons het bad delen.” *(D. Christiaanse)*

“Als er meer geld komt, dan zou ik meer water inkopen en de groepen verkleinen door meer personeel aan te trekken. Maar dat is niet zo makkelijk.” *(A van de Klippe)*

“Ik herhaal: werk in de eerste twee fasen met groepen die niet groter zijn dan 5 of 8 leerlingen. In die fasen is op die manier echt een wereld te winnen.” *(K. Met)*

4.6 Verbetering kwaliteit regulier zwemonderwijs

De respondenten, die gezien kunnen worden als experts ten aanzien van het zwemonderwijs op zich, hamerden allen op de noodzaak de kwaliteit van de lessen c.q. de vakbekwaamheid van de zwemonderwijzers te verbeteren. Vanzelfsprekend kwamen in dat verband kwesties als opleiding, in-service training, aansturing en gebruik van een leerlingvolgsysteem ter sprake.

“Consequent gebruik van de nieuwe ABC methode is essentieel. Daarom verbetering van de opleiding voor zwemonderwijzers en intensieve bijscholing van de reeds werkenden noodzakelijk.” (M. Hellendoorn)

“Wat je aan zou moeten pakken – maar ook dat is lange termijn werk – is zowel de initiële opleiding van zwemonderwijzers als de professionalisering van zittende teams. Bovendien moet er in elk bad duidelijk aandacht komen voor een deskundige en duidelijke vakinhoudelijke aansturing van het team van zwemonderwijzers. Hantering van een goed leerlingvolgsysteem waarin per les de vorderingen in kaart worden gebracht.” (B. Mirck)

“Het onderwijzend personeel moet worden ondersteund met in-service training en worden gestimuleerd tot onderling werkoverleg. Belangrijk is er voor te zorgen dat de teams door een goede coördinator worden aangestuurd.” (M. Stam)

“Er moet ook geld besteed worden aan de verbetering van de opleiding en de begeleiding. Men zou moeten bedenken dat de zwemonderwijzersopleidingen nu vaak onbetaalbaar zijn.” (B. Zuurmond)

“Verbeter de vakbekwaamheid van de zweminstructeurs en daarmee de kwaliteit van hun werk. Zorg voor een goede zwembadleiding die de instructeurs aanstuurt en aanspreekt op tekortkomingen. Contact met de begeleidende groepsleerkrachten. Gebruik van een goed leerlingvolgsysteem.” (K. Met)

Eén respondent vroeg aandacht voor een specifiek bekwaamheidsaspect:

“Als het gaat om de noodzakelijke verbetering van de bekwaamheid van de zwemonderwijzers, dan wil ik ook nog op een specifiek aspect wijzen. Zij zouden beter geïnformeerd moeten worden over de haken en ogen van lesgeven in een multiculturele setting. Als ze kennis hebben van de achtergronden van allochtone leerlingen en vaardigheden hebben om daar adequaat op in te spelen, dan zal de kwaliteit van hun werk omhoog gaan.” (N. Demirbas)

In dit verband kwam ook de suggestie naar voren om remedial zwemonderwijzers in te zetten:

“Net als voor het gewone onderwijs op de basisschool zouden voor het zwemonderwijs ter bestrijding van achterstanden in zwemvaardigheid per provincie enkele rondreizende remedial teachers kunnen worden ingezet.” (M. Hellendoorn)

Aan één, nauw bij de organisatie van schoolzwemmen betrokken, gesprekspartner werd gevraagd of het kwaliteitsprobleem zou kunnen samenhangen met de honorering van de instructeurs.

“Dat is de laatste jaren wel verbeterd. Je kunt het loon niet vergelijken met dat van een groepsleerkracht. Maar dat hoeft ook niet, hoewel het best een zware job is. Ik zou wel willen dat schoolzwemles geven meer ging verdienen dan bijvoorbeeld een zondagochtend dienst, waarbij alleen maar toezicht wordt gehouden op recreanten. Er zou met kwaliteitstoelagen moeten worden gewerkt. Lesgeven aan kinderen moet hoger worden gewaardeerd dan toezicht houden en het schrobben van het perron.” (M. Stam)

4.7 Flankerend beleid

De term ‘flankerend beleid’ komt uit de wereld van het Amsterdamse schoolzwemmen (zie Crum, 1997, p. 40). De Amsterdamse beleidsmakers hebben het begrip zagezegd uitgevonden. Met ‘flankerend beleid’ wordt bedoeld op extra programma’s die worden aangeboden aan leerlingen die binnenkort aan het schoolzwemmen gaan deelnemen of die zich reeds in het reguliere schoolzwemprogramma bevinden. Het kan hierbij zowel om een ‘voortraject’ (watergewinning direct voorafgaand aan het gewone schoolzwemmen) als om ‘zijtrajecten’ (bijvoorbeeld vakantie cursussen) gaan. Door het inzetten van ‘flankerend beleid’ wordt geprobeerd het rendement van het gewone programma te verhogen en het aantal voor een vangnet in aanmerking komende leerlingen te verminderen. Het ligt voor de hand dat het met name de Amsterdamse schoolzwemexperts waren die hamerden op het belang van ‘flankerend beleid’.

“Je moet er natuurlijk naar streven om zo min mogelijk kinderen voor een vangnet in aanmerking te doen komen. Je moet met allerlei listen streven naar een hoog rendement van het reguliere programma. Flankerend beleid is daarin een belangrijke factor. Een voortraject watergewinning, vakantielessen, zijtrajecten, enzovoort.” (B. Mirck)

“Doorgaan met flankerend beleid, zoals we hier in Amsterdam hebben, is essentieel.” (M. Stam)

“Als ik meer budget te besteden had, zou ik ook zorgen voor een uitbreiding van het flankerend beleid. Voortraject, vakantiezwemmers, nazwemmers.” (A van de Klippe)

“Ik pleit ook voor een flankerend beleid in het algemeen. Dat werkt. Het is een illusie om te denken dat je de scholen zo ver krijgt om twee keer per week onder schooltijd te gaan zwemmen. Daarvoor hebben ze te veel andere dingen. Maar in het kader van de verlengde schooldag is er wel veel mogelijk. Extra aanbod voor de kinderen die het nodig hebben: vakantiezwemmen, zwemmen in de verlengde schooltijd, strippenkaart op naam voor extra les. Bij dat laatste moet je goed coördineren met het bad en ook goede criteria ontwikkelen zodat economisch zwakkere Nederlandse ouders, die wel op eigen initiatief met hun kinderen naar les gingen, niet tekort wordt gedaan.” *(K. Met)*

4.8 Schoolzwemvangnetten

Onder ‘schoolzwemvangnet’ wordt een aanvullend aanbod van schoolzwemmen verstaan, dat bedoeld is voor leerlingen die na afloop van het reguliere schoolzweeraanbod nog steeds een achterstand in zwemvaardigheid hebben⁵. Veel respondenten pleitten voor dergelijke aanvullende programma’s. Daarbij was er verschil van mening over de vraag of een dergelijk aanbod geheel onder schooltijd en onder volledige regie van de school zou moeten worden gerealiseerd of dat het juist de voorkeur verdient om zo’n aanbod buiten de gewone schooltijden te situeren, waardoor het meer aankomt op het nemen van verantwoordelijkheid door de ouders. De voorstanders van ‘onder schooltijd’ vormen een meerderheid. Daarom volgen nu eerst deze stemmen.

“De politiek moet kijken naar de buurt en de leefomstandigheden en dan voor bepaalde wijken en scholen extra budget beschikbaar stellen. Heel belangrijk is het om de extra programma’s via de school te laten lopen en onder schooltijd. Ik verwacht minder effect van allerlei opties buiten de school.” *(B. Eken)*

“Het gaat bij vangnetten om evenwicht tussen investering en rendement. Daarom is het belangrijk dat het verzuim wordt teruggedrongen. Heldere lijnen. Daarom zoveel mogelijk binnen de reguliere schooltijd of anders in de tijd van de verlengde school.” *(Z. Arslan)*

“Extra programma’s moeten aan de school gekoppeld worden. Het initiatief van de ‘verlengde school’ lijkt leuk, maar de ervaring is inmiddels dat het niet altijd goed werkt. Dat geldt in versterkte mate voor de ‘brede school’. Als je met deze doelgroep resultaten wilt zien, dan moet het binnen school en schooltijd. Anders blijft het te vrijblijvend.” *(B. Bernard)*

⁵ In het van begin 2000 tot de herfst van 2003 onder auspiciën van de SBBZN (en op basis van subsidies van het VSB fonds en Jeugd in Beweging) lopende project ‘Schoolzwemvangnetten’ wordt van een achterstand gesproken wanneer een leerling na het gewone schoolzwemmen nog geen B diploma heeft.

“Bij de uitvoering van de vangnetten moet de school in het algemeen een sleutelrol spelen. De aantallen leerlingen per school bepalen natuurlijk hoe je het precies organiseert. Wanneer het op een school slechts om een paar vangnet kinderen gaat, dan kun je het extra programma eventueel aanbieden buiten schooltijd. Bijvoorbeeld in het kader van de verlengde schooldag of de ‘brede school’, waarbij ook gedacht kan worden aan samenwerking met zwemverenigingen. Gaat het echter om scholen met zeer grote groepen achterblijvers, dan lijdt het geen twijfel dat het binnen schooltijd moet worden georganiseerd. Zo gauw je gaat werken buiten schooltijd (zie onze ervaringen in het Tilburgse vangnet project), dan heb je buitengewoon veel problemen in de communicatie met ouders en ook extra begeleidingsproblemen. De geïnvesteerde middelen wegen dan niet op tegen de resultaten.” (B. Mirck)

“Een vangnet moet door de school en binnen schooltijd worden aangeboden. Buiten schooltijd werkt niet, denk ik.” (G. Eksik)

“Je kunt op grond van principiële argumenten wel kiezen om het buiten schooltijd te doen. Je doet dan immers een duidelijk appèl op de ouders. Maar het lijkt pragmatischer rekening te houden met praktische bezwaren en lamzakkigheid. De school is dan een uitstekende uitvalsbasis voor de vangnetstrategie. Het is voor de benuttingskans essentieel dat de school de pedagogische last op zich neemt. Ik denk dan ook aan het transport naar het bad. Het moet primair een schoolactiviteit zijn en de verantwoordelijkheid moet niet in de eerste plaats bij buurt of zwembad liggen. Een school moet dan wel besluiten de taak te aanvaarden. En dan moeten ze het zwemprogramma, inclusief het vangnet, ook een pedagogische inbedding geven. Er in de klas in de andere lessen over spreken. En ook op ouderavonden. Praten over eventuele angsten. Het gaat om meer dan alleen technisch kunnen, het zwemmen op zich.” (D. van Veen)

“Door de problemen die de ouders hebben moet je extra programma’s binnen schooltijd aanbieden. Dan heb je die kinderen tenminste.” (F. Mujde)

Eén respondent hield vast aan zijn principiële voorkeur voor de situering van het vangnet buiten schooltijd.

“Het probleem hoort bij de ouders. Ik zie de kans wel dat de ouders het af laten weten, maar toch kies ik voor buiten schooltijd. Pas dan is er kans dat zij hun eigen verantwoordelijkheid nemen. Je dwingt dan de ouders om mee te denken en om te werken aan de begeleiding van hun kinderen naar het zwembad. Ze komen er dan zelf ook en zien hoe het gaat. Dat zou op hen een positief effect kunnen hebben. Door die ervaring zouden ze een voortrekkersrol kunnen gaan vervullen.” (M. Azougar)

Er waren ook gesprekspartners die het één willen doen zonder het andere te laten. Zij

pleitten voor mengvormen, waarbij vangnetten door de school in samenwerking met andere instanties worden georganiseerd, bijvoorbeeld in het kader van de verlengde schooldag. Daarbij kwam ook de hierboven al naar voren gekomen optie van samenwerking met zwemverenigingen weer ter sprake.

“Belangrijk is de link tussen vangnet en wat er nog meer gebeurt in een zwembad, met name in de privé sfeer. Integratie met andere sferen, bijvoorbeeld de zwemvereniging, is zeker een punt van aandacht. In Amsterdam hebben Onderwijs enerzijds en Jeugdzaken en Sport jarenlang langs elkaar en onafhankelijk van elkaar gewerkt. Nieuwe projecten zoals Jeugd in Beweging, de brede school, de verlengde schooldag, leiden er nu gelukkig toe dat er meer naar integratie wordt gestreefd.” (M. Stam)

“Je moet voor een vangnet proberen samenwerking met de lokale zwemvereniging tot stand te brengen. In de Haarlemmermeer worden uit de vereniging extra instructeurs voor de kinderen met een achterstand geleverd.” (W. Veenhoven)

“Je kunt zo’n vangnetprogramma natuurlijk geheel vanuit de school organiseren, maar het kan ook buiten schooltijd. Dan is het van levensbelang dat de ouders goed worden geïnformeerd. Ook wanneer het in de verlengde schooldag wordt gesitueerd, is commitment van ouders essentieel. Je bent dan immers van hen afhankelijk.” (N. Demirbas)

“Bij het inzetten van vangnetten kan een gemengd model worden gevolgd. Laat het vangnet parallel lopen aan het reguliere schoolzwemmen. Integreer het als het ware met flankerend beleid. Selecteer de achterblijvers vroegtijdig en nodig hen uit voor de woensdagmiddag of voor de zaterdag of voor na half vier.” (K. Met)

“Als er geld komt voor extra programma’s dan kan organisatie binnen de ‘brede school’ van belang zijn. Je kunt dan twee vliegen in één klap slaan: zowel de ouders als de school inschakelen.” (M. Bhoelan)

Dan speelde er in het kader van de inzet van vangnetten voor de achterstandsscholen nog het punt of daarvoor badruimte en zwemtijd zou mogen worden weggehaald bij ‘witte’ scholen, waarvan in het algemeen alle leerlingen vaardige zwemmers zijn. Een aantal geïnterviewden tendeeft in de richting van een bevestigend antwoord. Maar er zijn duidelijk nuances.

“Het enige wat de problemen op onze school zou kunnen verlichten, is het weghalen van zwemtijd bij de ‘witte’ scholen, waarvan de leerlingen wel kunnen zwemmen.” (D. Christiaanse)

“Ik ben het geheel eens met de aanbeveling om hier het principe van ‘functionele ongelijkheid’ toe te passen. Desnoods moet je voor de achterstandsscholen de extra middelen vinden door bij de ‘witte’ scholen te bezuinigen.” (B. Mirck)

“Zo gauw kinderen voldoende zwemvaardig zijn, zouden ze uit de groep schoolzwemmers moeten worden gehaald. Daarmee creëer je ruimte, tijd en aandacht voor de nog niet zwemmers. Begrijp me goed, ik vind niet dat vangnetten alleen aan ‘zwarte’ leerlingen of ‘zwarte’ scholen moeten worden aangeboden, maar onafhankelijk van de kleur van leerling of school enkel en alleen op basis van het criterium ‘zwemvaardigheid’. Ik voel er niet zo veel voor om zonder meer geld bij de ‘witte’ scholen weg te halen om dat te re-alloceren naar de ‘zwarte’. Daarvoor heeft het zwemonderwijs ook te veel sociale aspecten.” (M. Azougar)

“Je moet alle kinderen tijdens hun schoolloopbaan schoolzwemmen aanbieden. Maar doe dat gedifferentieerd. Leerlingen die al een A diploma hebben geef je bijvoorbeeld een half jaar in plaats van één of twee jaar. Als je dat doet maak je tijd en ruimte vrij voor een extra lang aanbod voor kinderen met een achterstand in zwemvaardigheid.” (K. Met)

Tenslotte moet worden stilgestaan bij de uiteenlopende opvattingen aangaande de vraag in hoeverre heldere voorwaarden, strenge effectmeting en controle gewenst zijn wanneer extra budget voor het inrichten van vangnetten (of andere ondersteunende voorzieningen) ter beschikking wordt gesteld. De stemmen voor een streng optreden domineerden.

“Voordat een gemeente nou direct royaal over de brug komt en met allerlei plannen naar de scholen toe gaat, lijkt het verstandig om de zaak per afzonderlijke school goed te bekijken. In het algemeen zitten achterstandsscholen wat geld betreft goed in hun jasje. Dat is meestal niet het probleem. Het probleem ligt in goede planning en outputbewaking. Effectiviteit moet worden gemeten, goede leerlingvolgsystemen, goede rapportage over resultaten, scherpe voorwaarden. Geen vrijblijvendheid, maar keiharde afspraken. Goede afstemming van doelen en middelen.” (Z. Arslan)

“We moeten strenger worden. Eisen stellen, convenanten afsluiten, output controleren, afrekencriteria formuleren. Afspreken welke resultaten er gehaald moeten worden en als dat niet wordt waargemaakt, dan wordt er gekort. Afspraken met schoolbesturen en directeuren.” (B. Bernard)

“Convenanten sluiten en streng controleren op output zou sowieso goed zijn. Er zou door de Deelraad meer en beter overleg met individuele scholen moeten zijn. Geld koppelen aan resultaten, toetsen, projectdoel en besteding bewaken. Er vervliegt nu te vaak geld voor de bestrijding van achterstanden.” (J. Nolting)

“Als het Rijk geld gaat geven, dan moeten daar ook verplichtingen aan worden vastge-
maakt. Eerst een goed plan, dan een behoorlijke nulmeting en vervolgens de resultaten
meten. En als de beoogde resultaten niet worden waargemaakt, dan stopt de subsidie.
Een probleem daarbij is dat er vaak een gap is tussen de in een gemeente verantwoorde-
lijken voor onderwijs enerzijds en die voor de zwembaden anderzijds. Die gap zit plan-
ning en uitvoering nogal eens in de weg.” *(B. Mirck)*

“Ik vind dat duidelijke doelen, beginmetingen en resultaatcontrole belangrijk zijn. Maar
dan moet er door de verantwoordelijken wel nota van worden genomen. Ik rapporteer
sinds jaren gedetailleerd in getallen, maar mijn rapportages worden door de bestuurders
nauwelijks gelezen. De financiering wordt voortgezet zonder dat men weet wat de resul-
taten zijn. Als er meer geld komt, moet je ook zorgen voor duidelijke regisseurs. Er moe-
ten mensen worden aangewezen die kunnen ingrijpen en daarvoor ook de instrumenten
in handen krijgen. Op afstand besturen werkt niet.” *(M. Stam)*

Tegenover de voorstanders van een strenge en zakelijke aanpak stonden enkele respon-
denten die in dit opzicht aanmerkelijk milder en genuanceerder denken.

“Ik vind output financiering niet altijd een goed instrument. Ik denk dat je met betrek-
king tot het schoolzwemmen heel terughoudend moet zijn met dit instrument. Je moet
mensen vooral stimuleren. Eerder belonen wanneer de doelen worden bereikt, dan straf-
fen wanneer ze niet worden bereikt. Afrekenen op het aantal behaalde diploma's zou
fraude in de hand kunnen werken. Je moet wel heldere streefdoelen afspreken, maar ze
niet afschrikken. Beloon baden die hoge resultaten boeken. Daar waar gefaald wordt
moet bijscholing worden ingezet.” *(N. Demirbas)*

“Je moet zeker goede afspraken maken over de doelen en het gebruik van de middelen.
Maar ze niet vastpinnen op aantal diploma's. Controleer de resultaten, maar beoordeel
en beloon vooral de goede poging.” *(A. van de Klippe)*

“In feite gaat het hier om leerlinggebonden financiering die je via de scholen distribu-
eert. Die scholen hebben weinig invloed op het effect van het zwemonderwijs en het al
dan niet behalen van diploma's. In dat opzicht zijn zij slechts intermediair. Dus moet je
ze niet op diploma output afrekenen. Wel een inspanningsverplichting overeenkomen en
het inspanningsproces checken en evalueren. Realistische, doenlijke afspraken maken.”
(D. van Veen)

4.9 Conclusies

Er werden talrijke aanbevelingen voor beleid ter bestrijding van achterstanden in zwemvaardigheid van basisschoolleerlingen geformuleerd. Samenvattend en concluderend worden hierna de belangrijkste genoemd en in trefwoorden kort gekenschetst:

- 1 **voorlichting aan en beïnvloeding van ouders:** via de scholen – gebruik OALT leerkrachten – maak professionele videoband – maak (school)zwemmen tot thema van inburgeringscursussen - haal ouders naar het zwembad – persoonlijke contacten – de-anonimiseer het zwembad – betrek de migranten-organisaties – terughoudendheid ten aanzien van opdringen Nederlandse midden klasse waarden en normen;
- 2 **verlaging financiële drempels:** strippenkaarten – zwemlespassen – vouchers – bijzondere bijstand;
- 3 **verbetering infrastructuur:** meer en beter bereikbare baden – beweegbare bodems – maak baden meer uitnodigend voor de doelgroepen;
- 4 **vervroeging schoolzwemaanbod:** watergewinningsprojecten in groep 2 of 3 – begin al in groep 3 of 4 met schoolzwemmen;
- 5 **verbetering randcondities zwemonderwijs:** meer personeel – meer ondiep water – kleinere groepen;
- 6 **verbetering kwaliteit zwemonderwijs:** verbeter de initiële opleidingen voor zwemonderwijzers – scholing, in-service training gericht op hantering ABC methodiek – professionalisering attitude – goede aansturing door coördinatoren – gebruik van leerlingvolgsysteem – kennis van achtergronden allochtone leerlingen – rondreizende remedial teachers – kwaliteitstoelage voor geven van zwemonderwijs;
- 7 **flankerend beleid:** voortrajecten (watergewinning) – zijtrajecten (zoals bijvoorbeeld vakantiezwemmen);
- 8 **schoolzwemvangnetten:** bij voorkeur vanuit de school en binnen schooltijd – anders in kader van ‘verlengde’ of ‘brede’ school – samenwerking met andere instanties (bijv. zwemvereniging) – pedagogische inbedding door de school – principe van functionele ongelijkheid t.a.v. financiering (re-allocatie van middelen ten gunste van achterstandsscholen – strenge afspraken, heldere doelen - convenanten – inspanningsverplichting overeenkomen – resultaten meten – pro en contra ten aanzien van output financiering.

Deze acht beleidsaanbevelingen gelden stuk voor stuk wanneer het groepen leerlingen met een allochtone achtergrond betreft. Voor de beperkte groep autochtone leerlingen met een achterstand in zwemvaardigheid kan alleen het genoemde ad 1. buiten beschouwing blijven.

Referenties

Crum, B. (1992). *Schoolzwemmen en Zwemvaardigheid*. Doorn: SBBZN

Crum, B. (1997). *Schoolzwemmen en Zwemvaardigheid II – een kwestie van educatie en zorg*.
Doorn: SBBZN

Kerngroep Bewegingsonderwijs (2001). *Naar effectiever schoolzwemmen (conceptnota)*.
Amsterdam: OOG onderwijsondersteuning.

Bijlage 1

Lijst van Geïnterviewden (alfabetisch)

- 1 De heer Z. Arslan, onderwijscoördinator Stichting Forum, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling, Utrecht (Turkse NL.)
- 2 De heer M. Azougar, programmamanager onderwijs en educatie gemeente Dordrecht (Marokk. NL.)
- 3 De heer B. Bernard, voorheen inspecteur basisonderwijs (kerntaak: OALT), nu beleidsadviseur speciaal onderwijs en achterstandenbestrijding gemeente Amsterdam
- 4 De heer M. Bhoelan, directeur Islamitische basisschool El Kadisia, Amsterdam-Slotervaart (Surinaams-Hindoestaanse origine)
- 5 De heer N. Demirbas, bestuursadviseur sector Maatschappelijke, Economische en Culturele Zaken gemeente Amsterdam (Turkse NL.)
- 6 Mevrouw B. Eken, moeder, raadslid voor de VVD, Stadsdeel Zeeburg, Amsterdam (Turkse NL.)
- 7 Mevrouw G. Eksik, leerkracht OALT, J.P. Coen school, Amsterdam-Zeeburg (Turkse NL.)
- 8 Mevrouw M. Hellendoorn, eigenares zwemschool, zwemonderwijzeres
- 9 Mevrouw A. van de Klippe, bewegingsonderwijzeres en groepsleerkracht Van Voorthuysenschool, Amsterdam-Slotermeer
- 10 De heer A. Maroufi, consulent Stedelijke Marokkaanse Raad, Amsterdam (Marokk. NL.)
- 11 Mevrouw K. Met, voorheen coördinator SZ bij GILO A'dam, nu beleidsmedewerkster Onderwijs, Amsterdam Oost / Watergraafsmeer
- 12 De heer B. Mirck, oud Inspecteur L.O. Amsterdam, adviseur NRZ
- 13 Mevrouw H. Mohafid, leerplichtambtenaar Stadsdeel Zeeburg, Amsterdam (Marokk. NL.)
- 14 Mevrouw F. Mujde, moeder, voormalig lid ouderraad basisschool, onderwijsbevoegdheid, actrice (Turkse NL.)

- 15 De heer H. Nalbantoglu, voorzitter Stichting Turkse Ouders, Utrecht (Turkse NL)
- 16 De heer J. Nolting, directeur Chr. Basisschool De Kinderboom, Amsterdam-N
- 17 De heer B. Okyai – secretaris Turkse Adviesraad, Amsterdam (Turkse NL)
- 18 De heer Z. Raji – coördinator Federatie Steunpunt Minderheden, Zaandam (Marokk. NL)
- 19 Mevrouw drs. M. Stam, Hoofd BSO gemeente Amsterdam (voorheen coördinator sz)
- 20 De heer prof. drs. D van Veen, Hoofd Landelijk Centrum Onderwijs & Jeugdzorg, bijzonder hoogleraar ‘grootstedelijk onderwijs- en jeugdbeleid’, Universiteit Nottingham (UK)
- 21 De heer drs. W. Veenhoven, projectcoördinator minderheden gemeente Haarlemmermeer
- 22 De heer K.van Velzen / de heer B. Zuurmond, resp. teamcoördinator en zwemonderwijzer zwembad De Houtzagerij, Den Haag (op dezelfde ochtend werd gesproken met in het bad aanwezige groepsleerkrachten van een Hindoestaanse basisschool)
- 23 De heer M. Wormhoudt / mevrouw D. Christiaanse, resp. directeur en leerkracht O.B.S. De Kaap, Amsterdam Oost.

Bijlage 2

Samenvatting onderzoeksrapport

Titel: Zwemachterstanden op de Basisschool: Oorzaken en Remedies

Auteur: dr. Bart Crum

Opdrachtgever: Ministerie van OC&W

Datering: onderzoek uitgevoerd najaar 2001 – rapport verschenen januari 2002

1 Aanleiding, probleemstelling, onderzoeksaanpak

De aanleiding voor het onderhavige onderzoek lag in de motie Rabbae c.s., die op 16 november 2000 in de Tweede Kamer werd aangenomen. In die motie werd aan het kabinet gevraagd om in overleg met de gemeenten te komen tot maatregelen waardoor alle kinderen in Nederland aan het einde van de basisschool in het bezit zouden zijn van een zwemdiploma.

In mei 2001 deelden de staatssecretarissen Adelmund (OCW) en Vliegenthart (VWS) de Kamer mee, dat niet overgegaan zou worden tot herinvoering van het verplichte schoolzwemmen. Wel kondigden zij aan nieuw beleid te zullen ontwikkelen gericht op het ongedaan maken van onaanvaardbare achterstanden in zwemvaardigheid van bepaalde groepen leerlingen op de basisschool. Ook stelden de staatssecretarissen toen onderzoek naar de oorzaken van de achterstanden in zwemvaardigheid van specifieke groepen leerlingen in het vooruitzicht. Uit eerder onderzoek (Crum, 1992 en 1997) was reeds gebleken dat het bij achterstanden in zwemvaardigheid vrijwel altijd om groepen leerlingen met een allochtone achtergrond gaat.

Vanuit het Ministerie van OC&W werd in de zomer van 2001 contact gezocht en overleg gevoerd met de onderzoeker om te geraken tot een probleemstelling, die in een, gegeven het bescheiden budget, kortlopend en beperkt onderzoek geattaqueerd zou kunnen worden. Er werden twee onderzoeksvragen geformuleerd, te weten:

- 1 *Hoe komt het dat basisschoolleerlingen uit sociaal-cultureel anders georiënteerde en/of sociaal-economisch zwakke gezinnen om voldoende zwemvaardig te worden in het algemeen niet genoeg hebben aan een regulier schoolzwemprogramma van één jaar?*
- 2 *Wat zou gedaan kunnen worden om de negatieve invloed van de op grond van de eerste vraag geïdentificeerde factoren te reduceren?*

Er werd gekozen voor een onderzoeksopzet waarin het zoeklicht zou worden gericht op de sociaal-culturele context waarin de groepen basisschoolleerlingen met achterstand in zwemvaardigheid opgroeien. In het najaar van 2001 vond de informatieverzameling plaats door middel van half-gestructureerde interviews met 23 'sleutelpersonen'. Daarbij ging het om de volgende categorieën experts/insiders: (a) onderwijs- en jeugdcultuurdeskundigen die zelf een allochtone achtergrond hebben, (b) schoolzwemexperts en zwem-onderwijzers met ervaring met leerlingen met achterstand, (c) directeurs van 'zwarte' scholen, en (d) leden van ouderraden van 'zwarte' scholen / ouders van betrokken leerlingen.

2 Oorzaken

Hoe komt het dat bepaalde groepen leerlingen aan één jaar schoolzwemmen niet genoeg hebben om het A diploma te halen? Als die vraag wordt gesteld (en dat werd gedaan vanuit het Ministerie), dan ligt daar de veronderstelling achter dat een schoolzwemprogramma van één jaar in het algemeen voldoende zou moeten zijn om beginnende zwemmers naar het A diploma te brengen. Welnu, deze veronderstelling werd door vrijwel alle experts aangevochten. Zij achten een omvang van 30-36 keer 30 minuten absoluut onvoldoende om – mede gegeven de 'normale' condities van groepsgrootte en hoeveelheid ondiep water – vanaf niveau nul het A niveau te halen. Daarmee is het probleem echter geenszins van de baan omdat de realiteit leert dat er verontrustend grote aantallen leerlingen zijn die aan het einde van hun tweede schoolzwemjaar nog steeds geen A diploma hebben behaald.

In de gevoerde gesprekken kwam een hele reeks oorzakelijke factoren naar voren. Bovendien bleek dat deze variabelen op meerdere wijzen op elkaar inwerken: zij stapelen op elkaar, zij roepen elkaar op of lokken elkaar uit en zij versterken elkaar. Het is aannemelijk dat voor het teleurstellende rendement van het reguliere schoolzwemmen met name de volgende, op elkaar inwerkende, factoren van belang zijn:

- 1 **de culturele factor** – de onbekendheid met water en zwemmen van de allochtone ouders en de lage prioriteit die zij dientengevolge geven aan de water- en zwemervaring van hun jonge kinderen;
- 2 **de financiële drempels** – zwembadbezoek en privé lessen zijn kostbaar en in de gezinnen van de leerlingen met achterstanden in zwemvaardigheid is het budget

vaak ontoereikend voor dergelijke 'luxe' (op grond van de culturele factor wordt het als zodanig bestempeld);

- 3 **tekorten in de infrastructuur** - in de probleemwijken zijn te weinig zwembaden; de afstand naar de bestaande baden roept vaak vervoersproblemen op; de baden zijn weinig uitnodigend en worden door allochtonen als ontoegankelijk ervaren;
- 4 **slechte randcondities** voor het schoolzwemmen - te weinig ondiep water, te weinig instructeurs, te grote leerlingengroepen;
- 5 **tekorten in de instelling en de vakbekwaamheid van de zwemonderwijzers** – in samenhang met het onder 4 genoemde resulteert dit manco direct in een gebrekkige kwaliteit van de instructie en het uitblijven van relevante leerervaringen bij de leerlingen.

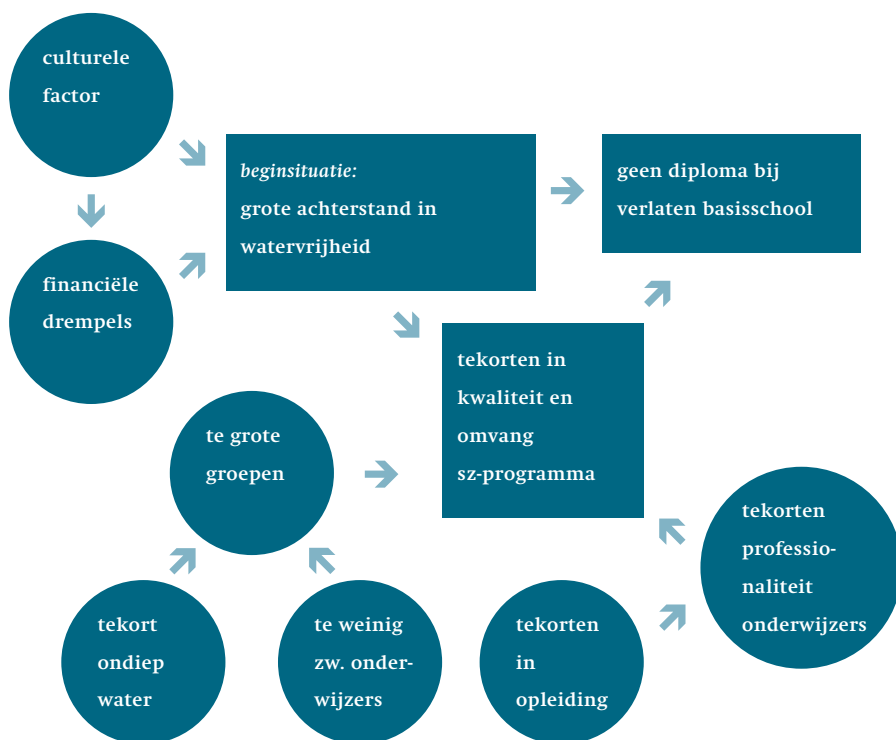
In de marge werden nog enkele factoren genoemd die zijdelings een rol spelen, te weten: de religieuze factor, de pedagogische attitude van de ouders en de motivatie van de leerlingen.

In het onderzoek was het zoeklicht sterk gericht op de problematiek van leerlingen uit allochtone gezinnen. Dit kan niet alleen worden teruggevoerd op de selectie van de te interviewen sleutelpersonen. Het is het logische gevolg van het gegeven dat het bij achterstanden in zwemvaardigheid van basisschoolleerlingen vrijwel altijd gaat om leerlingen met een allochtone achtergrond. Wanneer leerlingen met een autochtone achtergrond te kampen hebben met een achterstand in zwemvaardigheid, dan gaat het om gezinnen met een problematische sociaal-economische status. Het moge duidelijk zijn dat in die gevallen als verklaring de 'culturele factor' naar de achtergrond verdwijnt en het accent sterk op de factor 'financiële drempels' komt te liggen. Uiteraard blijven de hierboven onder 3, 4 en 5 genoemde factoren ook voor deze leerlingen volledig van kracht.

Samenvattend kan het volgende worden vastgesteld:

- het zijn met name de 'culturele factor' en de 'financiële drempels' en in mindere mate de 'tekorten in de infrastructuur', die verantwoordelijk zijn voor het uitblijven van voldoende 'zwemervaringen buiten schoolverband', waardoor de betrokken leerlingen met een moeilijk in te halen achterstand met het schoolzwemonderwijs beginnen,
- 'slechte randcondities' en 'tekorten in instelling en vakbekwaamheid van zwemonderwijzers' leiden tot een 'aanbod van schoolzwemonderwijs', dat tekortschiet gegeven de achterstand bij de start van het schoolzwemmen.

Het bovenstaande kan overzichtelijk in de volgende Figuur worden samengevat.

Figuur1: schematisch overzicht van oorzaken en gevolgen

3 Remedies

Wat kan er gedaan worden om de achterstanden te voorkomen dan wel ongedaan te maken?

Er werden talrijke aanbevelingen voor beleid ter bestrijding van achterstanden in zwemvaardigheid van basisschoolleerlingen geformuleerd. Samenvattend en concluderend worden hierna de belangrijkste genoemd en in trefwoorden kort gekenschetst:

- 1 **voorlichting aan en beïnvloeding van ouders:** doe dat via de scholen en gebruik daarbij OALT leerkrachten – maak een professionele, informatieve en uitnodigende, videoband – maak (school)zwemmen tot thema van inburgeringscursussen - haal ouders naar het zwembad – leg persoonlijke contacten – de-anonimiseer het zwembad – betrek de migrantenorganisaties – wees terughoudend ten aanzien van opdringen van waarden en normen van de Nederlandse middenklasse;
- 2 **verlaging financiële drempels:** strippenkaarten – zwemlespassen – vouchers – bijzondere bijstand;

- 3 **verbetering infrastructuur:** meer en beter bereikbare baden – beweegbare bodems – maak baden meer uitnodigend voor de doelgroepen;
- 4 **vervroeging schoolzwemaanbod:** watergewinningsprojecten in groep 2 of 3 – begin al in groep 3 of 4 met schoolzwemmen;
- 5 **verbetering randcondities zwemonderwijs:** meer personeel – meer ondiep water – kleinere groepen;
- 6 **verbetering kwaliteit zwemonderwijs:** verbeter de initiële opleidingen voor zwemonderwijzers – geef zwemonderwijzers scholing, in-service training gericht op hantering ABC methodiek – werk aan professionalisering van hun attitude – zorg voor goede aansturing door coördinatoren – gebruik een precies leerlingvolgsysteem – geef zwemonderwijzers kennis van achtergronden allochtone leerlingen – werk met rondreizende remedial teachers – geef zwembadmedewerkers kwaliteitstoelage voor geven van zwemonderwijs;
- 7 **flankerend beleid:** voortrajecten (watergewinning) – zijtrajecten (zoals bijvoorbeeld vakantiezwemmen);
- 8 **schoolzwemvangnetten:** bij voorkeur vanuit de school en binnen schooltijd – anders in kader van ‘verlengde’ of ‘brede’ school – samenwerking met andere instanties (bijv. zwemvereniging) – pedagogische inbedding door de school – principe van functionele ongelijkheid t.a.v. financiering (re-allocatie van middelen ten gunste van achterstandsscholen – strenge afspraken, heldere doelen - convenanten – inspanningsverplichting overeenkomen – resultaten meten – output financiering (ofschoon er ook stemmen klonken die hiermee juist uiterst voorzichtig zouden willen zijn).

Deze acht beleidsaanbevelingen gelden stuk voor stuk wanneer het groepen leerlingen met een allochtone achtergrond betreft. Voor de beperkte groep autochtone leerlingen met een achterstand in zwemvaardigheid kan alleen het genoemde ad 1. buiten beschouwing blijven.

Publicatie in opdracht van het
Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschappen

productie
directie Voorlichting,
Leo Wijnhoven

vormgeving
Raster grafisch ontwerpers, Rijswijk

druk
Drukkerij Romer, Schiedam

uitgave
juli 2002

OCenW 32.114 / 900 / 08BK2002B046

Prijs € 10,-

Exemplaren van deze publicatie zijn
telefonisch te bestellen bij Postbus 51-
Infolijn, onder vermelding van het
ISB-nummer.

Postbus 51-Infolijn
Telefoon (0800) 8051 (*gratis*),
elke werkdag van 9.00 - 21.00 uur of
via internet onder www.postbus51.nl
[kies brochures] (*dit is uitsluitend bedoeld
voor bestellingen*)

ISBN 90 5910 229 0

Deze publicatie staat ook op internet
onder: www.minocw.nl/????????

Nederland gaat digitaal.